

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI
FILOZOFICKÁ FAKULTA

KATEDRA BOHEMISTIKY

Nářečím psané fejetony v novinách Hutník: lexikální rozbor

**Columns written in dialect in newspaper Hutník:
lexicological analysis**

Bakalářská diplomová práce

Vypracovala: Pavla Zemanová

Studijní obor: Česká filologie se zaměřením na editorskou práci ve sdělovacích prostředcích

Vedoucí práce: PhDr. Ondřej Bláha, Ph.D.

Olomouc 2017

Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci vypracovala samostatně a uvedla v ní všechny použité zdroje a literaturu.

V Olomouci dne 20. 6. 2017

podpis

Děkuji vedoucímu bakalářské práce PhDr. Ondřeji Bláhovi, Ph.D., za cenné rady, čas a připomínky, které mi během vedení mé bakalářské práce poskytl. Poděkování patří také paní Evě Szczerbové za její vřelý přístup a poskytnuté materiály. A také velké díky patří mé rodině a přátelům za veškerou podporu v průběhu celého studia.

Obsah

ÚVOD	7
TEORETICKÁ ČÁST	9
Geografické a historické vymezení polsko-českého smíšeného pruhu	9
Geografické rozložení	9
Historie	11
Charakteristika jazykové situace na území polsko-českého smíšeného pruhu	13
Charakteristika lexika	15
Jazykovědci a dialektologové, kteří se zabývali nebo zabývají těšínským nářečím	17
Konfrontace mezi češtinou a polštinou	18
Rozhovor s autorkou fejetonů a charakteristika jazykového kódu, který užívá	20
Rozhovor	20
Charakteristika jazykového kódu autorky	21
PRAKTICKÁ ČÁST	23
Popis zpracování substantiv	23
I. kategorie	25
II. kategorie	32
III. kategorie	39
IV. kategorie	41
ZÁVĚR	48
Anotace	50
Resume	51
Seznam literatury	52
Přílohy	55
Seznam použitých zkratk	56
Mapy	57

Motto

Po naszymu

*Jednóm sprawiedliwość mómy na tym świecie,
że se każde stworzyni po swoimu plecie.
Woda hóczi, wiater fuczi,
hróm bije, syczóm zmije,
buczóm woły, brzynczóm pszczoły,
swojóm mowym majóm krowy, gynsi, wróny,
tóz my kole Cieszina też swojóm rzecz mómy.
W szkołach ji nigdzi nie uczóm, nie znajóm urzyndy,
a jednak po naszym Ślónsku jóm je słychać wszyndy.
Żodnymu sie nie wcisko, gdo chce, tyn rozumiy,
a gdo sie ji nauczyć nie chce tyn nie umiy.
Staro legenda mówi, niejedyn to słyszol,
jak teryndy przeżydzol sóm Franciszek cysorz.
Niż se przypil zinczicóm z baczóm w Kozubowej,
przód sie starol zrozumieć naszóm ślónskóm mowe.
A było na tym świecie chytroków niemało,
co gwarym naszych przodków sponiewiyrać chciało.
Król Gustaw nas chciol nauczyć po szwedzku, Stalin po rusku,
Hitler po nimiecku,
ale nóm ku sercu jaksi nie przirośli.
Tak łopowiadali starzik wnukóm stare dzieje,
tak se rozprowiajóm babki przy kościele,
po naszymu pacholek hóczol do dzełuchi,
kiero potym w potoku plókała pieluchi.
Po naszymu poganio chłop, co w polu lorze,
po naszymu mówióm ksiyndzowie, rectorze,
tóm rzeczóm łod jakziwa mówił fojt na gminie,
a dziywki śpiywowały bojtki po dziedzinie.
Po naszymu mie uczyła mama piyrshi słowa,
też tymu to je moja macierzyńsko mowa.
Dziwióm sie małowierni, wyśmiywajóm, straszóm,*

*a my swojóm gwarym czicimy, bo je naszo.
Głymboko do serc naszych wpuścila korzynie,
żodyn jóm nie wykorcuje, żodyn nie wyżynie.
Tu na tym skrowku ziyymi se naszła mieszkanie,
była tu downo przed nami i po nas zostanie.
Bo je na świecie taki zwyczaj niepisany,
że człowiek mówi jynzykym, co słyszoł od mamy.
Tóż niech se już tam każdy beble po swoimu,
a my se bedymy dali po naszymu.*

(autor básně Karol Kurzysz)¹

¹ Soukromý archiv autora.

ÚVOD

Verbální komunikace je důležitou součástí lidského života, díky níž je možné vyjádřit své pocity, potřeby a vytvořit popis. Přestože vznikla následně po neverbální komunikaci, s velkým tempem se začala rozvíjet a v krátké době se stala dominantní součástí lidských životů.

K tomu, aby bylo možné využívat verbální komunikaci je nutné znát nástroj řeči – jazyk, jak v psané, tak i mluvené podobě, který je zároveň považován nejen za prostředek k dorozumívání, ale i jazykový identifikátor. Díky jazyku můžeme poznat nejen emoce, společenskou vrstvu, etnikum, ale i mluvčího přiřadit ke konkrétní národnosti.²

Z diachronního hlediska byla tato možnost identifikace a zařazení jednodušší. V poslední době však staré pojmy, předměty a skutečnosti (typické pro region, události, slavnosti apod.) novým generacím nic neříkají a tím ztrácejí některá slova v nářečí svůj význam. Proto se ukazuje mírný ústup od místních a regionálních jazykových kódů, které ztrácejí svou intenzitu, a určitým progresem prochází interdialekt, jenž je výsledkem stěhování, kontaktů na delší vzdálenosti a slučování zájmů. Právě onen interdialekt je možné nazvat městskou mluvou. Největší rozšíření má obecná čeština, která je využívána na největší části České republiky – v Čechách a na západní Moravě. Zbývající části Moravy a Slezsko jsou typické různorodými a někdy i velmi odlišnými jazykovými kódy, které v některých případech mají daleko k obecné češtině.³ Tyto jazykové kódy – místní interdialekty a dialekty – využívají následně výrazy, které se vyskytují v periferii a jsou využívány nejvíce v domácím a přátelském prostředí. Naopak spisovná čeština má největší využití ve vzdělání, kultuře, církevním prostředí a médiích.⁴

Jak v úvodu napovídá báseň Karola Kurzysza v této práci se budu zabývat nářečím užívaným na polsko-českém smíšeném pruhu, tzv. „ponaszymu“. Na začátku této práce jsem si položila otázku, zda a do jaké míry je psaná (a tedy dost exkluzivní

² MURYC, Jiří. *Obecné a specifické rysy polsko-české jazykové interference na českém Těšínsku*. Ostrava: Ostravská univerzita Ostrava, Filozofická fakulta, 2010. Acta Facultatis philosophicae, Universitas Ostraviensis. ISBN 9788073689322. str. 7.

³ DAVIDOVÁ, Dana. *Mluvená čeština na Moravě*. Vyd. 1. Šenov u Ostravy: Tilia, 1997. 171 s. Spisy Filozofické fakulty Ostravské univerzity; č. 106. 1997. ISBN 80-7042-478-8. str. 7–8.

⁴ *Ibidem*, str. 5.

a literárním cílům podřízená) podoba nářečí používaného v polsko-českém smíšeném pruhu blíž k polskému nebo českému jazyku. Zvolila jsem proto metodu kvalitativní, která je vhodným způsobem, jak v závěru získat odpověď. Jako zdroj psaných textů v nářečí jsem zvolila fejetony z třineckého periodika Hutník, které píše Ewa Szczerbová. Shromáždila a zpracovala jsem 48⁵ článků, které až na pár výjimek vycházely každý týden po dobu necelého jednoho roku. Následujícím cílem v této práci je vytvořit inventář jevů typických pro psané nářečí z polsko-českého smíšeného pruhu a seznam substantiv, které v závěru roztřídím do kategorií na základě zhodnocení faktorů, které jsem si u každé kategorie předem určila.

V této práci mi byla velkou výhodou osobní jazyková zkušenost a také základní znalosti polského jazyka. Neméně také lidé, kteří mi svým osobním zaujetím ke kultuře a jazyku regionu rozkládajícím se na polsko-českém smíšeném pruhu rádi poskytli své rady, poznatky, čas a potřebnou literaturu a vyjádřili tak tím mj. svou hrdost k tradicím a kraji, ve kterém, stejně jako já, prožívají většinu svého života. To všechno jsem do své práce zakomponovala a nashromážděné poznatky a zkušenosti v práci zpracovala.

⁵ Předpokládaný počet fejetonů byl více než 50 s ohledem na počet týdnů v roce (2016). Avšak v několika případech v týdeníku nevyšel, proto je výsledný počet 48.

TEORETICKÁ ČÁST

Geografické a historické vymezení polsko-českého smíšeného pruhu

Geografické rozložení

Pro začátek je nutné upřesnit, co onen polsko-český smíšený pruh označuje. Pojem „polsko-český smíšený pruh“⁶ byl zaveden známým českým jazykovědcem Jaromírem Běličem, který je mj. autorem publikace popisující komplexně česká nářečí (*Nástin české dialektologie* z roku 1972) a mnoha dalších odborných textů. Autor pojem „polsko-český smíšený pruh“ upřesňuje⁷, protože je nářečí „ponaszymu“ často směřováno s nářečím lašským, jehož rysy se ve větší míře objevují v západním okrajovém pásu a směrem na východ k Polsku ustupují.

Z geografického pohledu se území rozkládá na severovýchodě ČR ve slezském pohraničí, kde se stýkají tři novodobé státy – Polsko a Česká a Slovenská republika. Pro následující odstavce je nutno také zmínit, že Slezsko jako historická země se navíc rozkládá na části území dnešního Polska.

Území polsko-českého smíšeného pruhu se překrývá s oblastí českého Těšínska. V dnešní době se české těšínské území odděluje od Moravy a Slezska západní hranicí, kterou tvoří Rychvald, Petřvald, Šenov, Havířov, Hnojník, Komorní Lhotka, Řeka, Horní Lomná.⁸ Na druhé straně to jsou hranice se Slovenskem a Polskem. Leží ve dvou okresech, a to frýdecko-místeckém a karvinském.⁹ Historické hranice českého Těšínského Slezska vymezují území o velikosti 1277 km². To znamená, že zabírá 20 % rozlohy Moravskoslezského kraje. Avšak někdejší Těšínské Slezsko leží ve i v dnešním Polsku – tato část má rozlohu okolo 1005 km². Následující body

⁶ BĚLIČ, Jaromír. *Nástin české dialektologie: vysokošk. učebnice*. Praha: SPN, 1972. Vysokoškolské učebnice. str. 12.

⁷ DOKOUPIL, Lumír a kol. *Kulturněhistorická encyklopedie Slezska a severovýchodní Moravy*. Vyd. 1. Ostrava: Ústav pro regionální studia Ostravské univerzity, 2005. 2 sv. ISBN 80-7368-024-6 str. 180.

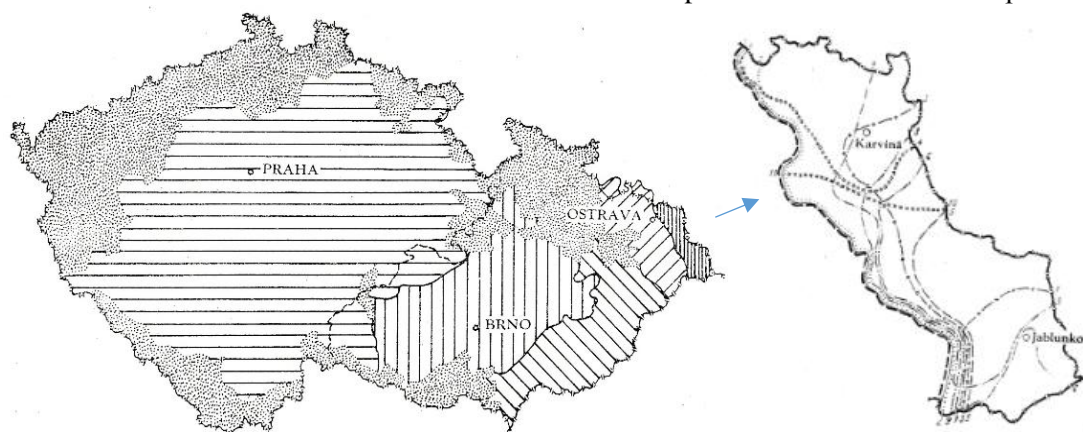
⁸ BOGOCZOVÁ, Irena a BORTLICZEK, Małgorzata. *Jazyk příhraničního mikrosvěta: (běžná mluva Těšíňanů v ČR) = Język przygranicznego mikroświata: (mowa potoczna mieszkanców Zaolzia)*. Vyd. 1. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, 2014. 206 s. ISBN 978-80-7464-696-6. 16. str.

⁹ BĚLIČ, Jaromír. *Nástin české dialektologie: vysokošk. učebnice*. Praha: SPN, 1972. Vysokoškolské učebnice. str. 12.

ohraničují území, které ve výsledku tvoří tvar čtverce – podél toku řeky Ostravice, přes město Frýdek-Místek, vrcholy Bílý kříž, Sulov a Velký Polom, dále Jablunkovský průsmyk, vrcholy Gírová, Baraní hora a Klimčok, město Bílsko, podél řeky Bílé až po Vislu, od ní přes řeku Olzu k Odře.¹⁰

Dále je pro větší přesnost možné toto území rozdělit na čtyři subregiony.¹¹ První, ležící na jihovýchodní části, je subregion jablunkovský, druhý se nachází na severozápadní části území (bohumínský), třetí a nejrozlehlejší je centrální subregion, rozkládající se na katastrech měst a obcí od Dětmarovic, Petrovic až po Český Těšín, Třinec, Nýdek, Bystřici nad Olší a Hrádek ve Slezsku. Posledním subregionem je okrajové západní pásmo, kde jsou užívané už spíše lašské (slezsko-české) dialekty.¹²

mapa 1: Základní rozvržení českých nářečí se zaměřením na detail polsko-českého smíšeného pruhu.¹³

¹⁰ Těšínské Slezsko: výběr příspěvků z mezinárodní konference "Těšínské Slezsko – historie a současnost ve společné Evropě" konané dne 15.5.2008 v Českém Těšíně = Śląsk Cieszyński: wybór referatów międzynarodowej konferencji "Śląsk Cieszyński – historia i współczesność we wspólnej Europie", która odbyła się w dniu 15.5.2008 w Czeskim Cieszynie. 1. vyd. Český Těšín: Muzeum Těšínska, 2008. 83, 87 s. ISBN 978-80-86696-08-9. str. 11–12.

¹¹ DAVIDOVÁ, Dana. Mluvená čeština na Moravě. Vyd. 1. Šenov u Ostravy: Tilia, 1997. 171 s. Spisy Filozofické fakulty Ostravské univerzity; čes. 106. 1997. ISBN 80-7042-478-8. str. 100.

¹² BĚLIČ, Jaromír. Nástin české dialektologie: vysokošk. učebnice. Praha: SPN, 1972. Vysokoškolské učebnice. str. 307–315.

¹³ BĚLIČ, Jaromír. Nástin české dialektologie: vysokošk. učebnice. Praha: SPN, 1972. Vysokoškolské učebnice. Přílohy: mapa 1 a mapa č. 39.

Historie

Hranice, které nyní dělí Českou republiku, Slovensko a Polsko, neodpovídaly dříve dnešnímu stavu, a navíc se měnily. Území, na němž v dnešní době leží Těšínské Slezsko, mělo své slovanské obyvatele od 6. století. Ale první geografická zmínka o Slezsku pochází z 12. století. Od té doby se stal tento region význačným svou kulturou, která se však stejně jako jazyky mísila – nejvíce s kulturou polskou a německou, což se později ukázalo i jako důvod ke střetu politických zájmů.

Ve středověku se objevily mj. zmínky o Jablunkovském průsmyku, jenž propojoval Slezsko s Uhrami a měl důležitý dopravní a strategický význam. Vyskytují se také názory, že tímto místem vedla i Jantarová stezka. Mohli tedy tímto místem procházet lidé různých kultur za cílem prodeje různých surovin apod. V tomto případě je možné říci, že zde byly ideální podmínky pro styk a prolínání jazyků.

Dříve v tomto regionu převažovalo jako způsob obživy pastevectví nebo také drobné zemědělství. Půda zde nebyla natolik úrodná, aby všechny uživila. V souvislosti se surovinovou základnou kraje se na počátku 19. století v Třinci postupně začal rozvíjet železářský průmysl, který je tu do dnešní doby významným průmyslovým odvětvím a zaměstnává široké okolí (obyvatelé mu zde obecně říkají „Werk“)¹⁴. Opět zde vzniká prostor pro míšení nářečí a specifickou lexikální zásobu týkající se průmyslu.

V druhé polovině 19. století má velký význam rozvoj železniční dráhy z Košic do Bohumína. Zajímavostí je, že Jablunkov nemá železniční nádraží, ale nejbližší je až v přibližně dva kilometry vzdálené obci Návsí.

Následně ve 20. století prošel těšínský region složitými situacemi, které ovlivnily ekonomiku, politiku, národní identitu i sociální život obyvatel. Soužití Poláků, Němců, Židů a lidí patřících k slezské menšině přinášelo vzájemné konflikty a nedorozumění.¹⁵ Budeme-li dále pokračovat ve sledování historie, zasáhly i zdejší území válečné události. Území proto bylo taktéž velmi poznamenáno první světovou válkou, po níž následoval rozpad Rakousko-Uherska. To zapříčinilo vznik nových

¹⁴ KLUSKOVÁ, Lucie. Proměny lexika běžné mluvy v česko-polském smíšeném pruhu. Brno, 2009. 92 stran. Magisterská diplomová práce. Masarykova univerzita. prof. PhDr. Marie Krčmová, CSc. str. 24.

¹⁵ SZYMECZEK, Józef, ed. Poles in the Czech Republic. Ed. 1st. Ostrava: University of Ostrava, 2013. 103 s. ISBN 978-80-7464-318-7. str. 7.

států – Československé republiky a Polska, mezi nimiž vznikaly spory o rozdělení území.

Pozdější rozvoj oblasti průmyslu byl příčinou přílivu nových obyvatel. Vznikal zde vysoký počet volných pracovních míst, protože ani zde se německé obyvatelstvo nevyhnulo nucenému odchodu za hranice do Německa. V krátkém ohlédnutí do historie Těšínska je možno vidět, že místní lidé neužívali jen jeden dorozumivací jazyk. Často využívali němčinu, polštinu, češtinu, místní nářečí, ale výjimečně také latinu. Jednotlivé jazyky byly užívány v různých situacích, například při konání bohoslužby, při setkání s literární tvorbou, při vyučování, při vyřizování různých záležitostí na úradech nebo při běžné komunikaci.¹⁶

Toto jsou výrazné důvody, proč nářečí na území Těšínska procházelo různými proměnami, míšením a nabývalo tak místy nových podob a výrazů, které si lidé postupně upravovali.¹⁷

¹⁶ BOGOCZOVÁ, Irena a BORTLICZEK, Małgorzata. Jazyk příhraničního mikrosvěta: (běžná mluva Těšíňanů v ČR) = Język przygranicznego mikroświata: (mowa potoczna mieszkańców Zaolzia). Vyd. 1. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, 2014. 206 s. ISBN 978-80-7464-696-6. str. 27

¹⁷ DOKOUPIL, Lumír a kol. Kulturněhistorická encyklopedie Slezska a severovýchodní Moravy. Vyd. 1. Ostrava: Ústav pro regionální studia Ostravské univerzity, 2005. 2 sv. ISBN 80-7368-024-6. str. 33–64.

Charakteristika jazykové situace na území polsko-českého smíšeného pruhu

Nářečí polsko-českého smíšeného pruhu spadá pod skupinu slezského nářečí, které je v České republice dále děleno na slezskomoravské nářečí (lašské) českého typu a na slezskopolské nářečí (západotěšínské/přechodové česko-polské nářečí) nářečí polského typu. Mezi těmito dvěma typy se vyskytují jak shody, tak i rozdíly. Avšak ono slezskopolské nářečí má více společných rysů právě s nářečím polským¹⁸, nejen co se týče fonologie, ale i specifického lexika. Jedná se o postupně proměnný pás, čím blíže se nacházíme u hranic, tím je větší četnost polských výrazů a naopak, čím dál od hranic, tím se více prosazují prvky češtiny. Přes veškerou podobnost k polštině a historické proměny území a národního jazyka se na Těšínsku propojují prvky ostravské se středoslovenskými dialektami v okolí Čadce a se severním nářečím polského Slezska.¹⁹

K termínu „smíšené nářečí“ je třeba dodat, že smíšené je v podstatě každé nářečí²⁰. Pokud si totiž uvědomíme, že hranice území, kde se určité nářečí používá, nelze nikdy přesně vymežit, musíme také konstatovat, že se lidé kdekoli stýkají a přejímají určité prvky mluvy a slova od svých známých a přátel, například od lidí z vedlejší nebo i vzdálenější vesnice apod.

Ale není to zcela tak jednoduché. Jsou místa, kde jsou rozdíly v nářečí větší a to znamená, že vzdálenost mezi izoglosami²¹ a izopragmami²² může být různá, stejně jako může být různý vůbec průběh těchto linií. Někdy nastanou tedy situace, že hranice jsou ostré (v mluvě jsou velké rozdíly), nebo jsou hranice stupňovité či zcela plynulé.²³ V publikaci *Úvod do dialektologie* Adolf Kellner uvádí šest příčin, které mohou ovlivňovat formování nářečí. První z nich, jsou přírodní překážky (hory, lesy, místa,

¹⁸ BACHMANNOVÁ, Jarmila et al. Encyklopedický slovník češtiny. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2002. 604 s. ISBN 80-7106-484-X. str. 396–399. str.

¹⁹ DAVIDOVÁ, Dana. Mluvená čeština na Moravě. Vyd. 1. Šenov u Ostravy: Tilia, 1997. 171 s. Spisy Filozofické fakulty Ostravské univerzity; č. 106. 1997. ISBN 80-7042-478-8. 100. str.

²⁰ KELLNER, Adolf. Úvod do dialektologie. 1. vydání. Praha, 1954. str. 29.

²¹ Linie, která na mapě vymezuje území, kde se objevuje určitý jevy odlišný od jevu vyskytujícího se v jiné ohraničené oblasti. (Encyklopedický slovník češtiny, 2002. str. 189)

²² Izopragmy označují hranice určitých komunikačních pásem vycházející z komunikačních zkušeností a zvyklostí. (BOGOCZOVÁ, Irena. Typologicky relevantní rozdíly mezi polštinou a češtinou jako zdroj jazykové interference. Vyd. 1. Ostrava: Ostravská univerzita, 2001. 264 s. Spisy Filozofické fakulty Ostravské univerzity; 140/2001. ISBN 80-7042-593-8. str. 30.)

²³ KELLNER, Adolf. Úvod do dialektologie. 1. vydání. Praha, 1954. str. 29.

kteřá byla dřívě pustá). Dalšími faktory jsou důvody politické, správni nebo církevní, ale i sociální či ekonomické. Velký vliv na tvorbu hranic měla kolonizace, kdy hornaté prostředí bylo různým obyvatelstvem osidlováno postupně – dá se mj. zjistit, kudy přesně a zhruba ve kterém období procházel kolonizační proud. Mezi další vlivy, které ovlivňovaly podobu nářečí, patří blízkost velkých měst a průmyslových zón. Dále autor dodává, že blízká přítomnost průmyslových středisek působí na lidovou mluvu v okolí ve smyslu nivelizačním. Z mého pohledu je však nutno podotknout, že to nemusí být zcela jistě pravidlem, jelikož pracovníci v oněch průmyslových střediscích přinášejí na pracoviště prvky své mluvy, svého nářečí, které je navíc kombinované se slangem – a navzájem se v užívání nářečí podporují (jako například lidé pracující v Třineckých železářnách). Poslední fenoménem je pak tzv. jazyk dobytvelů, což je možno rozvést tak, že jistý jazyk nese rysy jazyka, jímž se mluvilo kdysi dávno na daném území. Pro takovýto jazykový podklad používá Kellner v *Úvodu do dialektologie* pojem substrát.²⁴

Nářečí na území českého Těšínska není možné znát a užívat jako jediný jazyk. Ve slovní zásobě totiž samozřejmě chybí některé specifickéjší nebo intelektuálnější výrazy. Využití nářečí v běžné mluvě nedokáže „držet krok“ s pokrokem a přetřansformovat veškeré nové slovní tvary do dialektové podoby. V běžné mluvě využívá způsob přijímání nových výrazových prostředků pomocí propůjčení svých gramatických úzů a přizpůsobení se nářeční výslovnosti. Mluví si proto z jazykového kódu, který jim je blíží, převezmou slovo, začlení jej do své mluvy a případně na něj aplikují určité prvky gramatiky a pozmění výslovnost v duchu své vlastní mluvy.²⁵ Pokud se jedná o písemný projev, je časté fonetické zaznamenání pomocí polského pravopisu (polského grafického systému).

Jak ve svém díle *Jazyk přihraničního mikrosvěta* upozorňují autorky Irena Bogoczová a Małgorzata Bortliczek, je nutné si povšimnout rozdílu mezi „teritoriálním“ nářečím a běžně mluveným jazykem. U běžně mluveného jazyka mluvčí využívá kód „ponaszymu“ (po našem, po našymu), v němž používá prvky, které není typickému mluvčímu nutné vysvětlovat. Tímto vznikají tři jazykové útvary,

²⁴ Ibidem, str. 33.

²⁵ BOGOCZOVÁ, Irena a BORTLICZEK, Małgorzata. Jazyk přihraničního mikrosvěta: (běžná mluva Těšíňanů v ČR) = Język przygranicznego mikroświata: (mowa potoczna mieszkanców Zaolzia). Vyd. 1. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, 2014. 206 s. ISBN 978-80-7464-696-6. str. 38.

kteře na sebe vzájemně působí: útvar, jenž je užíván celou společností (v tomto případě polština nebo čeština), dále nářečí, které se řídí jistými pravidly a v poslední řadě se jedná o kód jazyka smíšený z dvou předchozích – právě o kód označovaný jako „ponaszymu“.²⁶ Zde už je jen na mluvčím, do jaké míry bude inklinovat k nářečí a k jeho pravidlům tvořícím určitý úzus. Důležitou roli zde hraje to, jakou základní školu navštěvoval, a který z výše zmíněných jazykových útvarů je využíván v rodině či v místě, kde bydlí a tráví nejvíce času.

V takto blízkém působení jazykových kódů se vyskytuje jev označovaný jako jazyková interference. Jedná se o obousměrné prostupování a míšení jazykových prvků vzájemně mezi kódy.²⁷

Charakteristika lexika

Obyvatelé českého Těšínska užívající běžně ke komunikaci nářečí „ponaszymu“ pokládají češtinu za prostředek využívaný v odborných, obřadních a liturgických komunikátech. Proto pro mluvčí v těšínském regionu je ve spisovném vyjadřování obtížné zbavit se typických místních mluvních návyků, které nevznikají úmyslně či záměrně – mezi takové návyky patří nedostatek kvantity, přízvuk na poslední slabice²⁸ a pro tento výzkum důležitá, typická nářeční slova (*bo*, *robot*, *tamteryndy*, ...).

Lexikální stránka nářečí užívaného na území polsko-českého smíšeného pruhu je velice pestrá. Jak už jsem zmínila výše, má to mnoho důvodů. Výsledkem však je, že nyní je obtížné rozlišovat u jednotlivých slov jejich původ. Jedním z takových případů je problém rozeznat, zda dialektismus typický pro zkoumané území má původ v češtině nebo slovenštině. Nebo další situace hodná pozornosti se vyskytuje u slov s původem v němčině, jelikož některé výrazy byly již v 19. století zcela adaptovány do češtiny (*canderbal* – *taneční zábava* – *hałas*; *mantel* – *kabát*, *plášć* – *plaszcz*; ...).²⁹ V případě bohemismů to jsou často slova přejatá, ale neadaptovaná, nebo slova adaptovaná pouze foneticky.³⁰

²⁶ Ibidem, str. 39.

²⁷ Ibidem, str. 42.

²⁸ DAVIDOVÁ, Dana. Mluvená čeština na Moravě. Vyd. 1. Šenov u Ostravy: Tilia, 1997. 171 s. Spisy Filozofické fakulty Ostravské univerzity; č. 106. 1997. ISBN 80-7042-478-8. str. 6.

²⁹ LIPOWSKI, Jaroslav. Roz widzieli strašne łognie ku Ciantoryi... Vyd. 9 Wrocław: TART, 1992. 147 s. Uniwersytet Wrocławski – Centrum Badań Śląskoznawczych i Bohemistycznych. str. 136.

³⁰ Ibidem, str. 137.

V nářečí je taky možné narazit na následující výrazy vedle sebe, a to: výraz z nářečí s odvozeným výrazem z polského jazyka. Nebo výraz ze staropolského jazyka, popřípadě z jiného, např. německého vedle výrazu českého (moderního). Proto pak někdy vzniká problém rozeznat, jestli je výraz ze staropolštiny nebo z češtiny. Pokud se jedná o výraz ze staropolštiny, je totiž většinou podobný i českému výrazu. Oproti tomu jsou pak české výpůjčky spojeny s kulturním vývojem, technickými pojmy a odbornými/profesionálními výrazy. Mezi archaická slova patří výrazy, které mají podstatu ve staropolštině, ale postupně se pod vlivem českého jazyka přetransformovaly (*gańba – hanba – hańba*).³¹ Specifickou skupinu výrazů tvoří výrazy specifické pro realie a denní režim života lidí na území, kde se využívá nářečí „ponaszymu“.

³¹ Ibidem, str. 137.

Jazykovědci a dialektologové, kteří se zabývali nebo zabývají těšínským nářečím

Nářečím užívaným na území polsko-českého smíšeného pruhu se věnovalo a věnuje nemalé množství dialektologů, jazykovědců, studentů ve svých diplomových pracích, ale i laických nadšenců. Pokud bych zde vypsala všechna jména, seznam by jistě nebyl krátký. Proto zde uvádím alespoň ty osobnosti, s jejichž díly jsem se setkala a pracovala.

Za současnou badatelku je možné označit Irenu Bogoczovou, která v několika svých pracích se věnuje právě těšínskému nářečí z různých pohledů, ať už se jedná o pohled sociolingvistický, psycholingvistický, či o studie zaměřené na fenomén bilingvismu (*Typologicky relevantní rozdíly mezi polštinou a češtinou jako zdroj jazykové interference*, 2001; *Jazyková komunikace mládeže na dvojjazyčném území českého Těšínska: zpráva o dotazníkovém průzkumu*, 1993; *Tváře češtiny*, 2000). Na dalších knihách spolupracovala Bogoczová s Danou Davidovou či Małgorzatou Bortliczek (*Jazyk příhraničního mikrosvěta*, 2014). Mezi jazykovědce s širokým zaměřením a také zvláště se zaměřením na nářečí z území, odkud pocházejí, patří Jaroslav Lipowski (*Roz widzieli strasne lognie ku Ciantoryi...*) Významný přínos pro dialektologii, upřesnění klasifikace dialektů a vymezení jazykových území v těchto směrech přinesl Jaromír Bělič, jazykovědec a literární historik, který se ve vysoké míře zabýval dialektologií i sociolingvistikou (*Nástin české dialektologie*, 1972). Nutno dodat, že je také spoluautorem mnoha slovníků atp. Velký zájem pro dialektologii měl jazykovědec, bohemista a romanista Adolf Kellner, jehož díla jsou v mnohých ohledech opěrnými sloupy pro vznik dalších studií a prací (*Východolašská nářečí*, 1946; *Úvod do dialektologie*, 1954). Mezi další osobnosti se zájmem, který všechny předchozí autory spojuje, patří také Władysław Milerski (*Zachodniocieszyński słownik gwarowy*, 2009) a mnoho dalších.

Konfrontace mezi češtinou a polštinou

Významné informace nabízí i zpracování konfrontace mezi češtinou a polštinou. Následně se totiž ukáže, co z toho vyplývá ve vztahu k těšínskému nářečí, jako k psanému jazykovému kódu. Pro vytvoření inventáře výrazů v nářečí z polsko-českého smíšeného pruhu, je nutné si umět představit základní rysy české a polské slovní zásoby a ucelit si tak typologický pohled na tyto jazyky. V celkovém výsledku pak bude jednodušší vytvořit závěr, a to takový, že v něm nebude natolik obtížná orientace.

Čeština patří mezi ty (slovanské) jazyky, které za pomoci obsáhlých derivačních způsobů mají možnost vytvořit od jedné slovotvorné báze celé spektrum slovotvorných paradigmat. Na druhé straně polština netvoří takové množství slovotvorných paradigmat, a to také znamená, že je schopná zase naopak vytvářet větší počet tzv. představových oblastí.³² Například u slov, mezi kterými je určitá jak logická, tak i pojmová souvislost, je podobnost se zkoumaným dialektem („ponaszymu“) pouze v češtině. V polštině tato podobnost nevzniká.

Druhým bodem je to, že polština oproti češtině tvoří více kompozit, které do češtiny nejsou překládána, avšak je nutno podotknout, že jazyky se stále vyvíjejí a s češtinou to není jinak. Proto se se zvyšujícím počtem složenin můžeme setkat nyní, a to jak v odborných, tak i v publicistických textech. Navíc v polštině je i vysoký výskyt složenin nejen z dvou komponentů, ale i z většího počtu, s čímž se, až na výjimky, v češtině nesetkáme.³³

Dále polština stále inklinuje k uplatňování apozičních spřežek, např. *artysta-malarz*. Čeština má pro toto spojení jednoslovný výraz, v překladu z polštiny do češtiny *artysta-malarz* znamená „výtvarník“.³⁴

Při dalším zkoumání rozdílů mezi polštinou a češtinou ve slovotvorbě zjistíme, že polský jazyk tíhne k tvoření slov morfologicko-syntaktickým způsobem a čeština pojmenovává naopak morfologicko-sufixálním způsobem. Z toho vyplývá, že k českému jednoslovnému výrazu má polština často dvouslovný protějšek, např. *pracoviště* je *miejsce pracy*.³⁵

³² LOTKO, Edvard. Synchronní konfrontace češtiny a polštiny: (soubor statí). 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého, 1997. 152 s. ISBN 80-7067-739-2., str. 24–25.

³³ Ibidem, str. 26.

³⁴ Ibidem, str. 27.

³⁵ Ibidem, str. 28.

Čeština navíc jako flexivní jazyk disponuje možností derivativního tvoření, díky kterému vznikají rodové dvojice (*učitel – učitelka*). S tímto způsobem přechylování však polština většinou nepracuje, a pokud pracuje, jen v malé míře. Důvodem, proč tomu tak je, je zřejmě snaha zabránit tomu, aby nevznikla nevhodná polysémie, např. polsky řidič je *szofer*, ale *szoferka* znamená „řidičskou kabinu“. Pokud tedy bychom chtěli *řidičku* přeložit, znělo by to v polštině stejně, jako kdyby se jednalo o řidiče v mužském rodě (*szofer*).³⁶

Z předchozích bodů týkajících se substantiv vyplývá, že i přesto, že polština a čeština patří mezi slovanské jazyky a mají mnoho společného, existuje i řada bodů, které nám ukazují jisté diference.³⁷ Díky jim bude jednodušší nahlížet na specifika slovní zásoby, která je využívána na území polsko-českého smíšeného pruhu.

Při zkoumání slovní zásoby jak polštiny, češtiny, tak i zmiňovaného nářečí může nastat problém. Jedná se o tzv. zrádná slova. Může se na ně nahlížet z mnoha úhlů pohledu, ale pro tuto práci postačí se zaměřit na lexikální jednotky, které mají shodnou nebo podobnou formální podobu, ale jejich význam je jiný – např. pol. *sklep* (česky *obchod*) – čes. *sklep* (polsky *piwnica*), ... Další otázka tedy nastává, jestli i taková slova ve vztahu k nářečí budou mít místo ve vytvořeném glosáři a v jakém množství.

³⁶ Ibidem, str. 29.

³⁷ MURYC, Jiří. Obecné a specifické rysy polsko-české jazykové interference na českém Těšínsku. Ostrava: Ostravská univerzita Ostrava, Filozofická fakulta, 2010. Acta Facultatis philosophicae, Universitas Ostraviensis. ISBN 9788073689322. str. 107.

Rozhovor s autorkou fejetonů a charakteristika jazykového kódu, který užívá

Rozhovor

Stejně jako je důležité pro tuto práci získat odborné znalosti z místní historie o změnách politických a geografických, kultuře a dalších okolnostech, které ovlivnily vývoj jazyka, tak bylo důležité i to, získat informace o autorce fejetonů. Proto bylo nutné zjistit odpovědi na otázky týkající se původu, místa narození, pobytu, vzdělání, zaměstnání, jazykových kompetencí, vztahu k literární a kulturní tvorbě a jazyku jako takovému. Rozhovor³⁸ jsme vedly v nářečí, a proto jsem zvolila formu volného přepisu.

Autorkou zkoumaných fejetonů je paní Ewa Szczerbová, která se narodila v roce 1938. Nyní žije v Třinci, ale své nelehké dětství prožívala v malé vesnici v Písku u Jablunkova a jak sama říká: „Moje kořeny jsou v beskydských horách.“ Její vztah k místnímu kraji označila za „srdcový“. Ale na otázku, jestli se cítí být více Polka, nebo Češka odpovídá: „Dneska by se dalo říct, že člověk tam kde žije a koho jí chléb, tak toho by měl jednoduše chválit. Ale moje kořeny nejsou v Polsku, ale ve Slezském kraji.“ Po celý její život tedy žije na území České republiky (resp. Československa), ale přesto nikdy nemluvila pouze česky a musela se tak naučit i jiné jazyky. Setkávala se s ruštinou, němčinou, polštinou, slovenštinou. V domácím prostředí mluvili německy, rusky a „ponaszymu“. „U nás doma se mluvilo ponašemu, německy a rusky. A bylo to tak, že můj bratříček si vzal Ukrajinku, kterou poznal na brigádách v Německu za druhé světové války. Přivedl si ji k nám a ona uměla jen německy. Můj otec s matkou také uměli německy. Takže tak nějak jsme se dorozumívali. My jsme jako děti německy neuměli, takže když si rodiče chtěli něco říct, tak to bylo německy a my se sestrou jsme měli pusy dokořán. Pak se ale (Ukrajinka) naučila ponašemu a něco i od nás rusky, protože jsme se ve škole učili rusky,“ popisuje svou jazykovou situaci paní Szczerbová. Češtině se naučila při vzdělávání a následně pracovala na různých pracovních pozicích v Třineckých železárnách, kde se používalo k dorozumívání „ponaszymu“, nebo se (ve formálnějších situacích) mluvilo česky.

³⁸ Celý rozhovor je dostupný v audio formátu na CD.

V druhé polovině rozhovoru jsme se dostaly k samým počátkům tvorby a také k tomu, co ji v minulosti ovlivnilo. Úplné počátky jsou ještě z jejího mládí, kdy byla svědkem tvorby literárních textů u nich doma. „U nás doma nebyly dveře nikdy zavřené,“ říká a vypráví o tom, jak jistý Jura z pod Grónia a její maminka dávali dohromady pohádky, texty k horalským slavnostem a maminka se věnovala navíc i veršům.

Náměty k fejetonům čerpá E. Szczerbová jak z televize, rádia, ale taky z příběhů, které zažije nebo které slyší kolem sebe ve veřejné dopravě či na procházkách. A co se týče jazykového hlediska fejetonů, tak právě zde projevuje autorka svůj vztah a hrdost k horalské kultuře, dostává skrz její články psané nářečím prostor k uchování pozůstatků místního nářečí. Na otázku, jak by zhodnotila vybraná slova, zda mají blíže k polštině nebo češtině, odpověděla následovně: „Nevybírám přímo polská slova, vybírám nářečí, protože na polský jazyk je Zwrót a Głos ludu, ale v našem nářečí se píše málo. Takže jsem vděčná třineckému Hutníku, že už můžu tolik let psát a že mám tolik čtenářů.“

Autorka fejetonů v závěru popírá, že by zvolené lexikum bylo výhradně složené z polských slov a označuje vybrané výrazy za nářeční. Následující praktická část však toto tvrzení může nejen potvrdit, ale někdy i vyvrátit. Zcela jistě by bylo vhodné do budoucna vypracovat další analýzy a rozbory textů psaných v nářečí a vytvořit si tak komplexnější pohled na psaný kód nářečí. A to z důvodu, že většina prací zabývajících se nářečím, i přestože veškeré jazykové roviny jsou již vypracovány, se soustředí z velké části na mluvený projev. Vznikají pak zápisy mluveného nářečí „ponaszymu“, které mají v několika případech zvolený odlišný grafický záznam. Jak je to ale s texty, které vznikají v nářečí s účelem na zachování mizící řeči, ukazují následující rozbory zaměřené na lexikální stránku věci.

Charakteristika jazykového kódu autorky

Autorka zvolila pro své fejetony jí nejbližší jazykový kód – nářečí označované jako „ponaszymu“, jímž se dorozumívá (nebo mu alespoň rozumí) většina obyvatel na území polsko-českého smíšeného pruhu. Tento způsob zvolila hlavně k účtě k jazyku, který je v jejím případě možné označit za mateřský a díky kterému může vyjádřit hrdost k místu, kde vyrůstala a kde žije.

Způsob zápisu textů je modifikovaný fonetický přepis, tzn. reflektuje se to, jak slova slyší uživatel – tak je také zapisuje. Nejedná se však o skutečnou fonetickou transkripci, ale o využití polského grafického – u konsonantů stejně jako v polském jazyce rozlišuje tvrdé a měkké konsonanty (někdy i střední – které by se při fonetické transkripci zapisovaly s háčkem a čárkou zároveň), proto používá spřežky: *sz*, *cz*, *rz* a navíc i *ż* (které už spřežkou není), které označují tvrdost, a dále *ś*, *ć*, *ź*; jako měkké konsonanty. Samohláskový systém je velmi podobný polskému systému vokálů, avšak autorka nosové hlásky *a* a *ę* nevyužívá, ale rozepisuje je tak, jak je slyší, z *a* pak vzniká v textu *ó* [óm] a namísto *ę* volí fonetický přepis *y* [yn/ym], kdy v závěru tyto hlásky můžeme slyšet jako nosové (není to ale vždy pravidlem).

Ve výsledku pak zvolená slova a jejich zápis tvořící výsledný text mohou v českém čtenáři evokovat, že se jedná o polský text. Zdali má v konečném důsledku blíž k češtině nebo polštině, alespoň co se týče lexika, nebo zde převažují slova, která ani k jednomu z jazyků nebude možné přiřadit (a tím pádem se jedná o výrazy typické pro nářečí „ponaszymu“), se ukáže až po provedení následujícího lexikálního rozboru.

PRAKTICKÁ ČÁST

Popis zpracování substantiv

V následujících kapitolách se zaměřím na jednotlivá slova. Jedná se o výběr substantiv, která budu uvádět v základním slovníkovém tvaru, tj. v nominativu singuláru, a jež následně budou rozděleny do určitého počtu kategorií, které jsou vymezeny určitými pravidly. Inspirací mi bylo podobné dělení, které využila ve své publikaci *Typologicky relevantní rozdíly mezi polštinou a češtinou jako zdroj jazykové interference* Irena Bogoczová. Pro mou práci je tento způsob nejvhodnější, jak zde ilustrovat slovní zásobu, jež byla využita autorkou fejetonů píšící pod pseudonymem Jewka Trzyncianka (tj. výše charakterizovaná Ewa Szczerbová).

Ke zpracování jsem využívala výše zmíněnou publikaci Ireny Bogoczové (2001), dále *Slovník spisovné češtiny pro školu a veřejnost* (1994), *Słownik czesko-polski* (1991), *Zachodocieszyński słownik gwarowy* (2009), *Český etymologický slovník* (2001), nejčastěji však webové stránky s elektronickým slovníkem polského jazyka, jež obsahuje *Wielki słownik ortograficzny*, *Słownik języka polskiego*, *Słownik języka polskiego* pod red. W. Doroszewskiego (sjp.pwn.pl)³⁹, a rovněž jsem pracovala s českou internetovou jazykovou příručkou vytvořenou pracovníky Ústavu pro jazyk český (prirucka.ujc.cas.cz)⁴⁰. Poslední zmíněný zdroj v sobě zahrnuje: Akademický slovník cizích slov, Slovník spisovné češtiny a Slovník spisovného jazyka českého. S pomocí uvedených publikací a webových stránek bylo mým cílem zjistit jazykové protiklady, překlady a ekvivalenty pro dané výrazy užitá ve fejetonech z Hutníku. Následně bylo mým úkolem zhodnotit, do jaké míry má v polsko-českém nářečí vliv polské, nebo naopak české lexikum (na psanou podobu tohoto nářečí), nebo naopak zda převládá slovní zásoba se specifickými výrazy pro danou oblast. A poté jsem se každý popisovaný lexém snažila zařadit do jedné ze čtyř kategorií: 1) slova která nemají formální obdobu ani v češtině ani v polštině (tj. slova čistě nářeční); 2) slova, která mají přesnou formální i významovou obdobu v jednom z jazyků, tj. v polštině

³⁹ Słownik języka polskiego PWN. Słownik języka polskiego PWN [online]. [cit. 27. 2. 2017] Dostupné z: <http://sjp.pwn.pl/>.

⁴⁰ Internetová jazyková příručka. Internetová jazyková příručka [online]. Copyright © [cit. 27. 02. 2017]. Dostupné z: <http://prirucka.ujc.cas.cz>

nebo češtině; 3) slova, která formální obdobu v polštině a češtině mají, ale významově se od ní liší; 4) slova, která mají formální obdobu, ale s nějakou výraznější fonologickou či morfologickou variací. Tímto rozdělením chci na závěr dospět k tomu, abych mohla popsat jeden z aspektů jazykové situace na Těšínsku.

Při výběru a rozboru slov jsem narazila na zásadní problém. Podle toho, jak je totiž dialekt popsán v Encyklopedickém slovníku češtiny, není možné v dialektu rozlišovat stylové rozvrstvení.⁴¹ To také znamená, že nářečí „ponaszymu“ nemá pro psanou formu žádnou ustálenou kodifikaci, tudíž jsem musela pro zjednodušení srovnávat slova v nářečí se slovy ve spisovné češtině a spisovné polštině, aby výsledky bylo vůbec možné prezentovat.

⁴¹ BACHMANNOVÁ, Jarmila et al. Encyklopedický slovník češtiny. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2002. 604 s. ISBN 80-7106-484-X. str. 109.

I. kategorie

První kategorie obsahuje 89 vyexcerpovaných substantiv, která nemají formální podobu ani v českém jazyce ani v polském jazyce. Případně prošla takovou gramatickou a fonetickou změnou, že není možné je zařadit do zbývajících kategorií. To znamená, že slova obsahují diferenční prvek, který do jisté míry mění podobu slova. Jedná se o slova, která mají svou podobu ovlivněnou historickým vývojem území, proto ve slovní zásobě nářeční mluvy „ponaszymu“ jsou obsaženy prvky polštiny, slovenštiny, češtiny, ale i němčiny. Z ostatních jazyků nejvíce ovlivňuje konečnou podobu zkoumaného nářečí němčina a polština.

Slova v této kategorii se nejčastěji vážou na běžný život, dále se jedná o pojmenování domácích chovných zvířat, náčiní, vybavení domácnosti, oděv, povolání, činnosti, osoby, ale i abstraktní věci.

Mezi výčtem slov jsou určitá slova, která lze označit za „univerbismy“, protože jak v českém, tak i v polském spisovném jazyce, nalezneme dvojčlenné slovní spojení, které je v nářeční podobě jednoslovné. Takovéto tvary jsou často úspornější, proto toto lexikum mluvčí/autor volí přednostně.⁴²

Pokud je slovo uvedeno i v *Českém jazykovém atlase* (dále ČJA), tak pro ilustraci uvádím v závorce další možné varianty, které jsou nebo byly využívané na území polsko-českého smíšeného pruhu, a k tomu navíc připojuji i mapu. Při práci s ČJA jsem narazila na problém, kdy jsou některé tvary slov běžně užívané, ale nebyly zaznamenány, a naopak byly zaznamenány takové tvary, s kterými jsem se nikdy nesetkala, i přesto že nářečím mluvím od útlého věku.

Nutno podotknout, že při zpracovávání slov jsem používala mnoho výše uvedených zdrojů, ale navíc také dvě knihy Adolfa Kellnera *Východolašská nářečí* (I. a II. díl) z roku 1946 a 1949. Z nich právě onen druhý díl obsahoval slovník. Umožňoval mi nahlédnout alespoň v malé míře do minulosti a provést srovnání slovní zásoby fejetonů (aktuální) a slov shrnutých ve slovníku A. Kellnera.⁴³ Výsledky mi ukázaly, že i přesto, že je nářečí označované jako zastaralé, v nářečí z polsko-českého

⁴² BOGO CZOVÁ, Irena. Typologicky relevantní rozdíly mezi polštinou a češtinou jako zdroj jazykové interference. Vyd. 1. Ostrava: Ostravská univerzita, 2001. 264 s. Spisy Filozofické fakulty Ostravské univerzity; 140/2001. ISBN 80-7042-593-8. str. 169.

⁴³ Slova, která bylo možno ve slovníku najít a porovnat je se zkoumaným materiálem, jsou označena hvězdičkou (*).

smíšeného pruhu dostává svůj prostor nové lexikum – neologismy, které si místní mluvčí upraví a přizpůsobí k projevu, který pak do jisté míry evokuje polský jazyk a získává následně prvky, díky nimž je slovo zařazeno do těšínského nářečí. Takovouto transformací slov je právě ono nářečí specifické. Takové specifikum se pak stalo důvodem, proč je tato kapitola poněkud rozsáhlejší než kapitola následující.

Následující vytvořený slovník má jistou organizaci textu. V první řadě stojí pojem z textu v nářečí, dále český (dále jen čes.) a polský ekvivalent (dále jen p.). Zbývající text obsahuje poznámky jakožto vysvětlení, ale i informace z ČJA, publikací A. Kellnera a dalších zdrojů, které jsou v předchozí kapitole zmiňovány. Tento postup jsem zvolila z toho důvodu, aby v textu nebylo více intertextových odkazů než textu samotného.

1. **bynzinka** čes. *benzínová pumpa*, p. *stacja benzynowa*. V češtině se hovorově používá slovo benzínka.
2. **cielacko** čes. *tele*, p. *ciele, cielak*. Podrobněji význam zní – odrostlé tele. Další variantou v nářečí může být – *cielyncko*. * V ČJA vyhledaný tvar z textu není vůbec zaznamenaný, ale naopak se uvádí *tele* a *čelyn*. Avšak *čelyn* je zaznamenané bez háčku, nedochází k měkčení. (obr. 1 viz přílohy)
3. **cycha** čes. *prostěradlo*, p. *prześcieradło*
4. **drabiniok** čes. *žebříňák, žebřinový vůz*, p. *wóz drabiniasty*. Nabízí se zde i varianta žebříňok. * V tomto případě s ČJA nelze souhlasit. Uvádí, že na zkoumaném území se užívá pojem drabiňák. To už nelze přijmout z toho důvodu, že ono slovo uvádí i s dlouhým vokálem, který pro dané území není typický. (obr. 2 viz přílohy)
5. **drożyzna** Žádný jednoslovný ekvivalent ve spisovné polštině nebo češtině neexistuje. Jedná se o typický výraz pro okolí Jablunkova, když je nějaká věc předražená (hypotetickým ekvivalentem by mohlo být slovo *předraženost*).
6. **dupa** čes. *zadnice, zadek* p. *zadek, tylek, pupa*. Na jablunkovsku se také používá slovní spojení „*kuří dupa*“ jako označení pro *bradavici*.*
7. **dzielucha** čes. *dívka, děvče, holka*, p. *dziewczyna*. Synonymem je i *dzywczyn*. V dalších situacích je možné se setkat s verzí – *dževucha*. * V ČJA

jsou zaznamenány varianty *divča, divče* – tato oslovení a v tomto tvaru jsou už užívána jen zřídka nebo vůbec. (obr. 3 viz přílohy)

8. **dziwadło** čes. *divadlo, p. teatr.*
9. **dzwiyrze** čes. *dveře, p. drzwi.*
10. **fajerman** čes. *hasič, p. strażak.*
11. **fiyranka** čes. *záclona, p. zasłona/firanka.* Je možné se setkat se zápisem a výslovností s konsonantem *g* – *firanga/firanka*, jenž je v mluvené řeči více četný.
12. **fojt** čes. *rychtář, představený, p. burmistrz, naczelnik* (města), (obce) *wójt, sołtys, naczelnik.*
13. **galaty** čes. *kalhoty, p. spodnie.* V horalském prostředí se používá také název *nogawice*, v tom případě se jedná o vlněné kalhoty. Porovnání s ČJA odpovídá stále reálné skutečnosti. (obr. 4 viz přílohy)
14. **gazeta** čes. *časopis, p. czasopismo.*
15. **gmina** čes. *radnice, p. ratusz.*
16. **grzebiyń** čes. *hřeben, hřebínek, p. grzebyk.* Příklad z textu: „...to jedyn drugimu najisto porzondnie grzebiyń natargoł...“
17. **guń** čes. *houně, p. derka, koc.* Slovo je používáno jako *guń* i *guńa*.
18. **gymba** čes. *tvář, ústa, p. twarz, buzia.*
19. **historyja** čes. *historie, p. historia.*
20. **howadzina** čes. *hovadina* (pejorativ), p. *glupstwo, bzdura.* Blízkým slovem je *hovado*, kterým je označováno domácí zvíře určené k chovu, avšak to mohlo znamenat nadávku, kterou se označovalo lidi s nemravným chováním.*
21. **chalpa** čes. *dům, p. dom.* Existuje i zdobnělý výraz – *chalpka*, jako malý domek. Dříve tak byla označována dřevěná stavení, nyní však jakýkoliv dům.
22. **juchani** čes. *výskání, p. wkrzikiwać albo pokrzykiwać wesolo (radośnie).* V polštině není tak hojná možnost substantivizace z verb.
23. **jynzyk** čes. *jazyk, p. język.* I přesto, že se jedná se o fonetický přepis, výsledná podoba je vzdálená jak spisovné češtině, tak i spisovné polštině.
24. **kamrat/kamratka** čes. *kamarád/kamarádka, p. kolega, przyjaciel / koleżanka, przyjaciółka.* Není však jen takto verze, ale i verze podobná češtině, která je však bez kvantity – *kamarad/kamarádka.*

25. **kierchow** čes. *hřbitov*, p. *cmentarz*. Původ je v německém slově *Kirche – kostel*. Historicky bývaly hřbitovy okolo kostelů či v jejich blízkosti, z toho následně vyplývá slovo *kierchow (Kirchhof „kostelní dvůr“)*. V tomto případě ČJA uvádí jednu podobu, která se nejvíc shoduje pouze v jednom případě zápisu a to s „*kierchuv*“. (obr. 5 viz přílohy)
26. **kiśnia** čes. *krabice*, p. *pułło*.
27. **klymb** čes. *kloub*, p. *staw, przegub*.
28. **klynczary** Je to specifický název pro těžké, ale pevné a krátké *sáně* na převážení dlouhého dřeva, který nemá svůj protějšek ani ve spisovné češtině, ani ve spisovné polštině. Saně se skládají se z předních a zadních „saní“ sloučených řetězem. (zachodocieszyński słownik gwarowy)*
29. **kohót** čes. *kohout*, p. *kogut*. V textu je slovo užito ve slovním spojení – „dwa kohóty na jednym placu“, to se však také používá v čes. – „dva kohouti na jednom smetišti“, ale v p. má toto spojení jinou podobu – „dwa grzyby w barszcz“.
30. **kóndzel** čes. *koudel*, p. *kądział*. Jedná se o fonetický přepis z p., který pracuje s nosovými vokály. Význam slova je odpad vlákna při zpracování lnu. Často známé z čes. přísloví – „Hoří koudel pod nohama.“ v pl. „Pali im się grunt pod nogami.“ (zachodocieszyński słownik gwarowy)
31. **kónsek** čes. *kousek*, p. *kawatek/kąsek*. Také v nářečí jako *kóns*, což označuje v čes. *velký kus*.
32. **kónszczyczek** čes. *kousíček*, p. *kawaleczek*.
33. **króliczok** čes. *králíkárna*, p. *królikarnia*.
34. **krzyżwość** čes. *střízlivost*, p. *trzeźliwość*.
35. **kumedyja** čes. *komedie*, p. *komedia*.
36. **kunszt** čes. *kumšt*, p. *sztuka*. Kumšt v čes. o hovorové označení umění, jak divadelního, tak také jako obratnost či dovednost. V nářečí se občas také používá spojení – „Kunšta wywodzo.“ v čes. „Provádí obratné kousky.“*
37. **kwiotko** čes. *květina*, p. *kwiat*. Zajímavostí je, že ve všech případech dochází ke změně rodu.
38. **lajbik** čes. *podprsenka*, p. *biustonosz, stanik*. V minulosti čes. význam nebyl podprsenka, ale živůtek, jako součást tradičních krojů.
39. **lobiod** čes. *oběd*, p. *obiad*. Vložením protetického Ł/ł slovo dostává jinou podobu, která není již tolik podobná ani spisovné polštině ani spisovné

češtině. Tento případ se bude opakovat i v dalších slovech začínajících stejně na Ł/ł.

40. **lojcowie / tatowie** čes. *rodiče*, p. *rodzice*.
41. **lokno** čes. *okno*, p. *okno*.
42. **lorlap** čes. *dovolená*, p. *urlop*. Slovo s největší pravděpodobností vzniklo zkomolením p. slova (které zase pocházelo u němčiny – *Urlaub*).
43. **losiel** čes. *osel*, p. *osioł*.
44. **lostrewka** čes. *ostrev* nebo také zastarale *rozsochatina na sušení sena*. Jedná se o několik vodorovných příček namontovaných na svislý kůl a následná konstrukce slouží k sušení sena. p. *wiesiak do siana, stojak do siana, ostrewka (regionalismus)*.
45. **luft** čes. *vzduch*, p. *powietrze*. Slovo má původ v němčině.
46. **malyrz** čes. *malíř*, p. *malarz* („malíř pokojů“). Výraz prošel grafickou i fonetickou úpravou.
47. **mantel** čes. *kabát, plášť*, p. *marynarka, kurtka, płaszcz*.
48. **maródka** čes. *nemocenská*, p. *chorobowe*. Slovo vytvořené od slova *maroda*, *marodit* (být nemocný).
49. **miana** čes. *měna*, p. *waluta*.
50. **miano** čes. *jméno*, p. *imię*.
51. **miodula** čes. *medovina*, p. *miód pitny*. Jedná se o alkoholický nápoj z vody a medu.
52. **nómero** čes. *číslo*, p. *numer*.
53. **partyja** čes. *parta*, p. expresivně *paczka, kompania, banda*
54. **pieśniczka** čes. *písnička*, p. *piosenka*. Ve všech případech se jedná o deminutivum od slova *píseň*.
55. **piniondze** čes. *peníze*, p. *pieniądze*.
56. **piyrzi** čes. *peří*, p. *pierze, upierzenie*.
57. **plac** čes. *dvorek*, p. *podwórze, podwórko*. Místo určené pro drůbež a další domácí zvířata.
58. **płociynioki** čes. *plátěné kalhoty*, p. *płocienne spodnie*. Viz slovo *gacie* (staropolsky) *kalhoty z lněného plátna*.
59. **polednie** čes. *poledne*, p. *południe*.

60. **popłoczek** Oficiální význam v češtině není nijak doložený, ale možný překlad do čes. je „splašky“ a v p. *popłuczyny*. Příklad z textu: „Dzisiaj mi ona wyglądno, jako jakisi popłoczek. Wszędzie się wszędzie nadstawia.“
61. **porwóz** čes. *provaz*, p. *sznur*, *porwóz*.
62. **postrzodek** čes. *střed*, *vnitřek*, p. *środek*, *centrum*.
63. **powoł** čes. *strop*, p. *strop*, *sufit* V ČJA se uvádí, že většinu území České republiky se uvádí výraz „strop“, ale výraz „pował“ je typický pro Slezsko, a to dokonce v různých obměnách – *pował*, *pował*, *powoł*, *pował*. (obr. 6 viz přílohy)
64. **prezidynt** čes. *prezident*, p. *prezydent*.
65. **prodło** čes. *prádlo*, p. *bielizna*, *pranie*.
66. **psychiater** čes. *psychiatr*, p. *psychiatra*.
67. **putnia** čes. *vědro*, p. *wiadro*, *kubel*. Význam: dřevěné oválné vědro s jedním uchem na nošení vody.
68. **pyndzyj** čes. *penze*, p. *emerytura*.
69. **siyń** čes. *chodba*, *předsíň*, p. *korytarz*, *przedpokój*.
70. **stanowiszcie** čes. *stanoviště*, p. *przystanek*.
71. **studziynka** čes. *studánka*, p. *źródło*, *zdrój*. *Studzienka* v p. znamená malá studna, ale také vstup do odtokové kanalizace. Typičtější je *źródło* nebo *zdrój*.
72. **szafle** čes. *štafle*, p. *szafel*.
73. **szandar** čes. *policista*, p. *policajnt*. V nářečí jsou různé podoby: *šandar* i *šantar*.
74. **szewiec** čes. *švec*, p. *szewc*.
75. **szmolec** čes. *sádlo*, p. *smalec*, *sadło*, *ślonina*.
76. **szrajtofla** čes. *peněženka*, p. *portmonetka*, *sakieka*.
77. **szranka** čes. *šraňk*, p. *szlaban*.
78. **szrótek** Pojmenování menšího kousku tkaniny. Jako český význam by byl možný *cár* – např. *cár látky*.
79. **tarłuszko** čes. *struhadlo*, p. *tarka*. V tomto případě mapy ČJA ukazují shodu ve vyhledaném slově a zaznamenaném příkladu na mapě. Samozřejmě se však i v tomto případě objevují různé obměny – *tadruško*, ale i *strugok*, které v naopak v mapě zaznamenané nejsou. (obr. 7 viz přílohy)
80. **tesorz** čes. *tesař*, p. *cieśla/stolarz*.

81. **trzynsaczka** Místní expresivní označení pro diskotéku. Ve spisovné čes. jako *tancovačka*.
82. **wiymiónczko** čes. *vemínko*, p. *wymię*. ČJA na pár místech zkoumaného území ukazuje, že se také využívá pojem *výmě*. (obr. 8 viz přílohy)
83. **wstymp** čes. *vstup*, p. *wstęp*.
84. **wygra** čes. *výhra*, p. *wygrana*.
85. **ziymioczek** čes. *brambora* (na Moravě i *zemák*), p. *ziemniak*, *kartofel*.
V nářečí je možnost označení tohoto slova deminutivem. V základním tvaru má slovo podobu *ziymiok*. Podle toho, co uvádí ČJA, je slovo *žymňok* jednou z mnoha podob, jak lze bramboru označit. Na Těšínsku se jedná pak pouze o lehké obměny v tom, jak to autor napíše a mluvčí vysloví. (obr. 9 viz přílohy)
86. **ziynć** čes. *zeť*, p. *zięć*.
87. **zwiyrzyń** čes. *zvíře*, p. *zwierzę*.
88. **ziym** čes. *země*, p. *ziemia*.
89. **żywot** čes. *život*, p. *życie*.

II. kategorie

Tato se zaměří na slova, která mají formální podobu v jednom z jazyků (čeština nebo polština), a to buď ve spisovné formě polštiny, nebo ve spisovné formě češtiny. U této kategorie se předpokládá, že i zde bude zvolen polský grafický zápis, např. /v-w/, popřípadě bude docházet ke ztrátě kvantity, např. /i-i/. Důležité je však zvláště u tvarů, které mají formální podobu s českými výrazy, připomenout, že výsledné tvary k rozboru, jsou uvedeny v nominativu singuláru, ale v textu byly používány v potřebných tvarech.

Pouze více než 50 slov z celkového počtu 175 slov má stejnou formu jako ekvivalentní slovo v češtině, opět je možné si zde všimnout prvků polštiny, které ovlivňují výslednou podobu nářečí „ponaszymu“. Zcela přesně nelze kategorizovat slova, obecně označují osoby, přírodní jevy, domácí potřeby, oděv, vlastnosti, abstraktní pojmy a pojmenování různých věcí spojených s denním životem.

Uspořádání glosáře je stejné jako v předchozí I. kategorii – uvádíme slovo a jeho český a polský protějšek, případně stručnou dodatečnou informaci (kterou ale není nutné uvádět u každého slova).

1. **agresywność** čes. *agresivita*, p. *agresywność*.
2. **artykuł** čes. *článek*, p. *artykuł*.
3. **barwa** čes. *barva*, p. *kolor*.
4. **beczka** čes. *bečka*, p. *beczka*.
5. **bijatyka** čes. *bitka*, p. *bójka*, *bijatyka*. Jedná se o menší zápas či potyčku.
6. **blud** čes. *blud*, p. *bląd*.
7. **bluzka** čes. *halenka*, *blůza*, *blůzka* (deminutivum), p. *bluzka*, *bluzeczka*.
8. **boleść** čes. *bolest*, p. *ból*, *boleść*.
9. **bryczka** čes. *bryčka*, p. *bryczka*. Jedná se o lehčí nekrytý povoz tažený koňmi.
10. **brygadnik** čes. *brygádník*, p. *członek brygady pracy*. V polštině nemají jednoslovný protějšek pro brigádníka (př.: pracovat jako brigádník, znamená v p. jako *pracować w brygadzie pracy*).

11. **budzik** čes. *budík*, p. *budzik*.
12. **bułka** čes. *houska*, p. *bułka*. V češtině by slovo *bulka* byla zdrobnělina od slova *boule* a v p. jazyce *guz*.
13. **bydlo** čes. *bydlo*, p. *życie*, *byt*.
14. **cesta** čes. *cesta*, p. *droga*.
15. **ciało** čes. *tělo*, p. *ciało*.
16. **ciastko** čes. *moučník*, *zákusek*, *sladké pečivo*, p. *ciastko*.
17. **ciasto** čes. *těsto*, p. *ciasto*.
18. **ciepło** čes. *teplo*, p. *ciepło*.
19. **cisza** čes. *ticho*, p. *cisza*.
20. **cud** čes. *zázrak*, p. *cud*.
21. **czytelnik** čes. *čtenář*, p. *czytelnik*.
22. **dach** čes. *střecha*, p. *dach*.
23. **deka** čes. *deka*, *přikrývka*, p. *koldra* (ale také *derka* nebo *koc*).
24. **deszcz** čes. *děšť*, p. *deszcz*.
25. **dłón** čes. *dlaň*, p. *dłoń*.
26. **druk** čes. *tisk*, p. *druk*.
27. **dusza** čes. *duše*, p. *dusza*.
28. **dziecko** čes. *dítě*, *děcko* (expresivně), p. *dziecko*.
29. **dzieło sztuki** čes. *umělecké dílo*, p. *dzieło sztuki*.
30. **dziw** čes. *div*, *zázrak*, p. *cud*, *dziw*.
31. **elektryka** čes. *elektrina*, p. *elektrika*.
32. **gaz** čes. *plyn*, p. *gaz*.
33. **głód** čes. *hlad*, p. *głód*.
34. **głos** čes. *hlas*, p. *głos*.
35. **głowa** čes. *hlava*, p. *głowa*.
36. **gnój** čes. *hnoj*, p. *gnój*, *nawoz* (*naturalny*).
37. **gnojówka** čes. *hnojůvka*, p. *gnojówka*.
38. **godzina** čes. *hodina*, p. *godzina*.
39. **gorzółka** čes. *kořalka*, p. *gorzałka*, *wódka*.
40. **gość** čes. *host*, p. *gość*.
41. **gospoda** čes. *hospoda*, p. *gospoda*.
42. **gospodarka** čes. *hospodářství*, p. *gospodarka*.
43. **granica** čes. *hranice*, p. *granica*.

44. **grzeczność** čes. *zdvořilost*, p. *grzeczność, uprzejmość*.
45. **haur** čes. *haur*, p. *zadufek, pyszałek, zarozumialec*. Tento výraz je často používán ve slovním spojení „dělat haura“, což v překladu na Těšínsku znamená „hrát si na hrdinu“. Jinak etymologický slovník také uvádí další význam – „okázale rozhazovačný člověk“.
46. **herbata** čes. *čaj*, p. *herbata*.
47. **chemia** čes. *chemie*, p. *chemia*.
48. **chłop** čes. *chlap, muž*, p. *chłop, mężczyzna, mąż*.
49. **chwila** čes. *chvíle*, p. *chwila*.
50. **instytucja** čes. *instituce*, p. *instytucja*.
51. **inżenier** čes. *inženýr*, p. *inżynier*.
52. **jawor** čes. *javor*, p. *klon*.
53. **jelito** čes. *jelito*, p. *kiszka, kaszana, kaszanka*.
54. **jizba** čes. *jizba, pokoj, místnost*, p. *izba, pokój*. Slovník spisovné češtiny toto slovo vykládá jako „(prostou venkovskou) obytnou místnost“. V nářečí „ponaszymu“ pod toto označení spadají místnosti převážně využívané k odpočinku či spánku.
55. **jubileusz** čes. *jubileum*, p. *jubileusz*.
56. **kartka** čes. *list papíru*, p. *kartka*.
57. **kark** čes. *krk*, p. *kark, szyja, gardło*.
58. **kasztan** čes. *kaštan*, p. *kasztanowiec, kasztan*.
59. **kategoria** čes. *kategorie*, p. *kategoria*.
60. **kłopot** čes. *starost*, p. *kłopot*.
61. **kolasa** čes. *hospodářský povoz*, p. *kolasa*.
62. **kólek** čes. *kolík*, p. *kolek*.
63. **koło** čes. *kolo*, p. *koło*.
64. **komputer** čes. *počítač*, p. *komputer*.
65. **kostra** čes. *kostra*, p. *szkielet, kościec*.
66. **kość** čes. *kost*, p. *kość*.
67. **kościółek** čes. *kostelík* (deminutivum), p. *kościółek*.
68. **kraj** čes. *kraj, okraj*, p. *skraj, brzeg, obrzeże, krawędź*. V češtině to také označuje: *místo na obvodu předmětu, okraj, začátek a správní jednotka větší než okres*.
69. **krajiczek** čes. *krajíc, krajíček* (deminutivum), p. *kromka, kromeczka*.

70. **krasa** čes. *krása*, p. *piękno, piękność*.
71. **kuchyń** čes. *kuchyň*, p. *kuchnia*.
72. **krosno** Toto slovo pojmenovává tkací stroj, tkalcovský stavkrosno "Jak utkali plachty na krosnach..."
73. **kura** čes. *slepice*, p. *kura*. V češtině však *kůra* znamená „povrchová vrstva (stromů)“, zatímco *kúra* je „léčebná procedura“. **kurlok** čes. *kurlok*, p. *kurzeń, kureň*. Kurlok je dřevěná chata s ohništěm bez komínu. Typický pro horskou oblast Beskydy.
74. **kurtyna** čes. *opona*, p. *kurtyna, zasłona*.
75. **kwartyr** čes. *kvartýr* (nespisovně), *byt*, p. *mieszkanie*.
76. **lalka** čes. *panenka*, p. *lalka, laleczka*.
77. **las** čes. *les*, p. *las*.
78. **ława** čes. *lavice*, p. *ława*.
79. **łóżko** čes. *postel*, p. *łóżko*.
80. **ludzie** čes. *lidé*, p. *ludzie*.
81. **lura** Tento výraz je používaný spíš v polštině nebo právě v nářečí „ponaszemu“ a označuje chuťově špatnou černou kávu.
82. **majster** čes. *mistr, šéf*, p. *majster, mistrz, szef*.
83. **majtki** čes. *kalhotky*, p. *majtki, majteczki*.
84. **małzonek / małżonka** čes. *manžel / manželka*, p. *mąż, małzonek / żona, małżonka*.
85. **maroda** čes. *maroda*, p. *człowiek chory*. Maroda je hovorové označení nemocného.
86. **maśnica** čes. *máselnice*, p. *maśnica, maselnica, kierzanka*. Tyto výraz označují tradiční nádobu na výrobu/stloukání másla.
87. **maszyna** čes. *mašina, stroj*, p. *maszyna*.
88. **material** čes. *materiál*, p. *material*.
89. **miara** čes. *míra*, p. *miara*.
90. **miasto** čes. *město*, p. *miasto*.
91. **miecz** čes. *meč*, p. *miecz*.
92. **miech** čes. *měch*, p. *miech*. V čes. jazyce je však tento výraz označován za zastaralý a nářeční.
93. **miejsce** čes. *místo*, p. *miejsce*.

94. **mikina** čes. *mikina*, p. *bluza*. V p. jazyce není přesný a ustálený název pro mikinu. Bluza je označení pro svrchní část oblečení.
95. **miłość** čes. *láska*, p. *miłość*.
96. **mróz** čes. *mráz*, p. *mróz*.
97. **muzyka** čes. *hudba*, p. *muzyka*.
98. **myśl** čes. *mysl*, p. *myśl*.
99. **nauczyciel** čes. *učitel*, p. *nauczyciel*.
100. **niebo** čes. *nebe*, p. *niebo*.
101. **nieboszczyk** čes. *nebožtík*, p. *nieboszczik*.
102. **noga** čes. *noha*, p. *noga*.
103. **odwiedziny** čes. *návštěva*, p. *odwiedziny*, *wizyta*.
104. **oliwa** čes. *olej / oliva* (plod olivovníku), p. *olej/oliwa*.
105. **pastylka** čes. *pastilka*, p. *pastylka*.
106. **patelnia** čes. *pánev*, p. *patelnia*.
107. **piesek** čes. *pejsek*, p. *piesek*. Všechny tři tvary jsou deminutiva.
108. **pióro** čes. *péro*, p. *pióro*.
109. **plaga** čes. *soužení, mor, pohroma, rána*, p. *plaga*. Příklad z textu: „*Że my wygrali nad tym, co sie dzisio plagóm cywilizacyjnóm nazywo.*“
110. **plachta** čes. *plachta*, p. *plachta*.
111. **popiół** čes. *popel*, p. *popiół*.
112. **portki** čes. *trenýrky*, p. *portki*. Příklad z textu: „*...až zofort ściongo portki i w ty piynty jóm ukoji...*“
113. **porucha** čes. *porucha*, p. *uszkodzenie* (v motoru), *defekt, awaria*, (v zásobování) *zakłócenie*.
114. **powódź** čes. *povodeň*, p. *powódź*.
115. **prawnuczka** čes. *pravnučka*, p. *prawnuczka*.
116. **protokol** čes. *protokol*, p. *protokol*.
117. **przewaga** čes. *převaha*, p. *przewaga*.
118. **przeżycie** čes. *zážitek*, p. *przeżycie*.
119. **przodek** čes. *předek*, p. *przodek*.
120. **pupilek** p. *pupilek*. V češtině může výraz znamenat opečovávaný, "rozmazlený" nejmladší člen rodiny, tzv. *benjamínek*.
121. **radość** čes. *radost*, p. *radość*.

122. **rewolucja** čes. *revoluce*, p. *rewolucja*.
123. **rocznica** čes. *výročí*, p. *rocznica*.
124. **rocznik** čes. *ročník*, p. *rocznik*.
125. **rodak** čes. *rodák*, p. *rodak*, *ziomek*, *współziomek*.
126. **rodzina** čes. *rodina*, p. *rodzina*.
127. **rozklad jazdy** čes. *jízdní řád*, p. *rozklad jazdy*.
128. **rzecz** čes. *řeč*, p. *mówa*, *język*, ale i *rzecz*.
129. **sajrajt** čes. *sajrajt* (expr.), p. *cuchnąca masa*, *biegunka*. I přestože v češtině existuje slovo „sajrajt“, ale toto označení je expresivní (vziklo adaptací německého *Sauerei* „sviňárna“). Ve spisovné češtině bychom použili vhodné ekvivalenty jako: *špína*, *nepořádek*.
130. **sanie** čes. *sáně*, p. *sanie*.
131. **sanitka** čes. *sanitka*, p. *karetka pogotowia*, *ambulans*.
132. **serce** čes. *srdce*, p. *serce*.
133. **siano** čes. *seno*, p. *siano*.
134. **skarga** čes. *stížnost*, p. *skarga*, *zażalenie*.
135. **słoneczko** čes. *sluníčko*, p. *słoneczko*. Deminutivum vytvořené od slov *słonce* a *slunce*.
136. **sól** čes. *sůl*, p. *sól*.
137. **spanek** čes. *spánek*, p. *sen*.
138. **specjalista** čes. *specialista*, p. *specialista*.
139. **spoje** čes. *spoje*, p. *połączenia*. V tomto případě se jedná o autobusové spoje.
140. **sportowiec** čes. *sportovec*, p. *sportowiec*.
141. **staruszek** čes. *staříček*, p. *staruszek*. Tento expresivní výraz označuje starého muže.
142. **stół** čes. *stůl*, p. *stół*.
143. **świadek** čes. *svědek*, p. *świadek*.
144. **ściana** čes. *stěna*, p. *ściana*
145. **śliwowica** čes. *slivovice*, p. *śliwowica*.
146. **świat** čes. *svět*, p. *świat*.
147. **szef** čes. *šéf*, p. *szef*, *zwierzchnik*, *przełożony*.
148. **szkoda** čes. *škoda*, p. *szkoda*.
149. **szkoła** čes. *škola*, p. *szkoła*.

150. **szlauch** čes. *hadice*, p. *szlauch*.
151. **szpyrka** čes. *škvarek*, p. *skwarka* (kdysi *szpyrka*).
152. **tacka** čes. *tácek*, p. *tacka*.
153. **taszka** čes. *taška*, p. *torba*.
154. **tytuł** čes. *titul*, p. *tytuł*.
155. **weterynarz** čes. *veterinář*, p. *weterynarz*.
156. **wiaterek** čes. *větrík*, p. *wiaterek*, *wietrzyk*.
157. **właściciel** čes. *vlastník*, p. *właściciel*.
158. **włos** čes. *vlas*, p. *włos*.
159. **wnuk** čes. *vnuk*, p. *wnuk*.
160. **woda** čes. *voda*, p. *woda*.
161. **wojna** čes. *vojna*, p. *wojna*.
162. **wolność** čes. *svoboda*, p. *wolność*, *swoboda*.
163. **wóz** čes. *vůz*, p. *wóz*.
164. **wózek** čes. *kočárek*, p. *wózek*.
165. **wymówka** čes. *výmluva*, p. *wymówka*, *wykręt*, *wybieg*.
166. **wypłata** čes. *výplata*, p. *wypłata*, *wyplacanie*.
167. **zabawka** čes. *hračka*, p. *zabawka*.
168. **zbytek** čes. *zbytek*, p. *reszta*, *resztko*, *pozostalosc*, *ostatek*.
169. **złodziej** čes. *zloděj*, p. *złodziej*.
170. **źłob** čes. *žláb*, p. *źłob* (pro dobytek).
171. **źłobek** čes. *žlábek*, p. *źłobek*. Deminutivum k předchozímu slovu.
172. **złość** čes. *zlost*, p. *złość*.
173. **źródło** čes. *pramen*, *zdroj*, p. *źródło*.
174. **wnuczka** čes. *vnučka*, p. *wnuczka*.
175. **wszechświat** čes. *vesmír*, *kosmos*, p. *wszechświat*. Příklad z textu:
„... že nas jakosi partyja ze Wszechświata napadla pod kurtynóm nocy...“

III. kategorie

Obsahuje slova, jež mají formální obdobu v polštině či češtině, ale jejich význam se liší, popřípadě se liší výrazně ve stylové rovině. V uvedených případech je nutné zaměřit se na kontext a okolí slova. V předchozích kapitolách jsou tato slova označována jako „falešní přátelé překladatele“. I přes nízký počet slov v této kategorii (7), která jsou vybraná z fejetonů je v běžné řeči na území polsko-českého smíšeného pruhu možné narazit na další podobné výrazy, např. *sklep* s významem „obchod“, ale v češtině naopak *sklep* je „prostor pod přízemím (sklepní prostory)“.

1. **baba** čes. *baba* (hovorově, hanlivě) nebo také *žena*, p. *baba* (staropolsky). Může se jednat o označení staré ženy, nebo také o oslovení, které užívá muž pro svou ženu, a to je konkrétně příklad z vybraných fejetonů (v nářečí nemá slovo *baba* tak hrubý či hanlivý význam jako ve spisovné češtině) – v českém jazyce je *bába* označení klevetivé báby, nebo hanlivé oslovení muže „nebuď baba“.
2. **budowa** čes. význam se shoduje s významem, který má slovo *budowa* v nářečí, ale v p. *budowa* je spíše slovo označující činnost – *stavba domu, mostu, cesty* či *tvoreni a organizace*.
3. **mandora** V češtině se s tímto slovem je možné setkat v obchodě – v oddělení ovoce a zeleniny, kde je mandora je označení pro ovoce podobné mandarince. Slovník cizích slov uvádí slovo *mandora* jako označení středověkého hudebního nástroje podobného mandolíně. V polštině to má více významů: a) hrubší snopy, dvakrát svázané sloužící k přikrytí obilí; b) opět označení hudebního středověkého nástroje; c) žena, která se neumí vkusně obléct; d) nepořádná žena nedbající o pořádek ve svém okolí. „*Że óna mu ni jyny z galot wyżynie tóm mandore, ale aji z tej jego palice.*“ (ukázka z fejetonu).
4. **miglanc** Čeština tento výraz nepoužívá. V polštině naopak tento výraz označuje chytráka, inteligentního člověka, který je ale lenivý. Tento překlad

však nekoresponduje s předchozím vysvětlením, ale působí ve významu, že je vše ve stoprocentním pořádku a čisté.

5. **niewiasta** U tohoto slova záleží na kontextu. V překladu to může znamenat, jak čes. *snacha* a p. *synowa*, ale i čes. *nevěsta* a p. *panna młoda*.
6. **starość** Český protějšek pro *starość* je *starost*, ale pro polštinu jsou to dva významy – *kłopot*, *zmartwienie*, ale i *starość* ve významu stáří nebo hromadu starých věcí.
7. **starka** čes. *stařenka*, *staruszka* (expresivní výraz), v p. polská vodka vyrobená z žitného špiritusu nechaná na odležení 5 let.

IV. kategorie

V poslední kategorii uvádíme 74 slov, která mají formální podobu v zásadě shodnou jak s češtinou, tak s polštinou, ale jsou pozměněné nějakou fonologickou variací. Jedná se o různé fonetické či fonologické úpravy, které budou vždy v závorce poznamenány. Mezi první a čtvrtou kategorií je nejasná hranice, protože u některých slov nebylo jednoduché rozhodnout, do které kategorie spadají větší měrou – do jaké míry určitá změna slovo transformuje. Některá slova v nářečí procházejí formální změnou, ale polské a české ekvivalenty mají stejnou formu, popřípadě se jen liší grafickým záznamem, který je z velké části přizpůsoben polskému zápisu. Pak jsou zde ještě dva zbývající typy, a to nářeční výraz, který je buď blíže polštině (největší zastoupení v této kategorii), nebo blíže češtině (nejmenší zastoupení v této kategorii). Nejčastěji se jedná o slova, která zachycují obyčejné věci, povolání, jídlo, přírodu a zvířata, ale i věci abstraktní. Jejich forma má nejbliž k polskému jazykovému kódu.

U slov v této kategorii nejčastěji dochází k jazykové interferenci. Tento pojem označuje situaci, kdy jeden jazykový prvek určitého jazyka prostupuje do dalších dvou a více jazyků. Týká se to bilingvních a diglosních mluvčích. Prvkem jazykové interference je jazykový transfer, který je příznačný, často nezáměrný a vzniká modifikací prvku, což je označováno jako chyba. Jako obecné příklady oblastí, ve kterých dochází k interferencím, je vhodné uvést výslovnost, neuvedení kvantity a přízvuk, který je realizován až na poslední slabice. Dále je to vazba předložky a pádu, spojování vedlejších vět, a tím nejméně pro tuto práci (a jediným, čemu se tu podrobněji věnujeme) je jazyková interference ve slovní zásobě.⁴⁴

Ve vytvořeném seznamu slov je opět u každého excerpovaného substantiva je uveden český i polský překlad a dále popis změn, které se staly důvodem zařazení slova do této čtvrté skupiny (a případné další poznámky).

⁴⁴ DOKOUPIL, Lumír a kol. Kulturněhistorická encyklopedie Slezska a severovýchodní Moravy. Vyd. 1. Ostrava: Ústav pro regionální studia Ostravské univerzity, 2005. 2 sv. ISBN 80-7368-024-6. 381-383. str. 381–383.

1. **bagno** čes. *bahno*, p. *bloto, bagno, trzęsawisko*. I přesto, že by se dalo o následujícím slově říct, že se jedná o neproběhlou historickou transformaci. V tomto případě postačí, když bude zaznamenána konsonantická variace /g-h/.
2. **bal** čes. *bál* (hovor.), *ples*, p. *bal*. Různost pouze je zde v kvantitě a ve stylovorném zařazení, /a-á-a/.
3. **biyda** čes. *bída*, p. *bieda*. V porovnávaných formách proběhla změna /iy-í-ie/.
4. **bóta** čes. *bota*, p. *but, trzewik, bucik, pantofel*. Tvar slova *bóta*, je podobný jak čes. tvaru, tak i p. Výsledná výslovnost je však /bu^ot/ - hláska ó se vysloví něco mezi /u/ a /o/, /ó-o-u/.
5. **broda** čes. *brada*, p. *broda*. Shodný tvar p. a formy v nářečí – /o-a-o/.
6. **cyrkus** čes. *cirkus*, p. *cyrk*. P. forma slova je odlišná absencí koncovky /-us/.
7. **diskotéka** čes. *diskotéka*, p. *dyskoteka*. Stejný případ jako u předchozího slova, /i-y/.
8. **dokumynt** čes. *dokument*, p. *dokument*; Polská a česká verze se shodují, ale u verze v nářečí dochází ke změně /y-e-e /.
9. **drót** čes. *drát*, p. *drut*, Grafický zápis označuje vokální změny, kdy k sobě mají nejbliž polská a česká verze; /ó-á-u/.
10. **dzyń** čes. *den*, p. *dzień*. V tomto případě má výraz blízko polštině, a proto zaznamenávám změnu, která probíhá mezi výrazem v nářečí a jeho polským ekvivalentem, /y-ie/.
11. **gwiozda** čes. *hvězda*, p. *gwiazda*. Změna proběhla mezi polským spisovným výrazem a nářečním, tyto dva jsou si svou formou nejbliž, /o-a/.
12. **gwiozdka** čes. *hvězdička*, p. dem. *gwiazdka*. Stejný případ jak předešlý, jen s rozdílem, že se jedná o deminutivum.
13. **hok** čes. *hák*, p. *hak*. Mezi výrazy v p. a čes. verzi dochází u p. ztráta kvantity, ale ve vztahu k nářeční podobě dochází ke změně hlásek: /o-á-a/.
14. **hold** čes. *hold*, p. *hold*. Jediným rozdílem je psaní /l-l-l/, který reflektuje výslednou výslovnost.
15. **chłapiec** čes. *chlapec*, p. *chłopiec, chłopak*. Tento typ slova ukazuje, že změny, které napomáhají z čes. n p. slov tvořit slova v nářečí „ponaszymu“ se často opakují v podobě svých změn, /a-a-o/.

16. **chlyb** čes. *chléb*, p. *chleb*. U polského výrazu dochází ve vztahu k českému ke ztrátě kvantity, avšak v nářečí se je výsledný tvar je s /y/: /y-é-e/.
17. **chlyw** čes. *chlév*, p. *chlew*. V tomto případě probíhá totožná změna jak u předchozího slova.
18. **instalater** čes. *instalatér*, p. *hydraulik, instalator sanitarny*. Forma výrazu v nářečí a výrazu ve spisovné češtině je podobná, pouze dochází u výrazu v nářečí ke ztrátě kvantity, /e-é/.
19. **jedyn** čes. *jeden*, p. *jeden*. Výrazy ve spisovné češtině a spisovné polštině jsou totožné, ale opět dochází ke změně u tvaru v nářečí, /y-e-e/.
20. **jesiyn** čes. *podzim*, p. *jesień*. Česká forma je výrazně odlišná od zbývajících forem, které se vzájemně liší pouze změnou /y-ie/.
21. **kamyń** čes. *kámen*, p. *kamień*. V tomto případě dochází ke změně /y-ie/.
22. **kónto** čes. *konto*, p. *konto*. Zde se liší pouze nářeční výraz od zbývajících dvou formátech, /ó-o-o/.
23. **korzyn** čes. *kořen*, p. *korzeń*. Zde dochází k více rozdílům – grafickým i fonetickým, ale přesto má výraz bliž spisovné polštině. V první řadě je to polský grafický záznam /rz-ř-rz/, dále vokalizace změny /y-e-e/ a následná změny (palatizace) hlásky /ń-n-ń/.
24. **kowoł** čes. *kovář*, p. *kował*. Toto slovo má obdobnou formu s p. výrazem mezi nimiž dochází ke změně /o-a/. Český ekvivalent má jinou příponu, ale stejný kořen.
25. **krówa** čes. *kráva*, p. *krowa*. Slova ve všech verzích si jsou velice podobná, i přesto má zkoumané slovo bliž ke spisovné polštině. Od výrazu ve spisovné češtině se liší těmito změnami: /ó-á-o/.
26. **krzok** čes. *keř*, p. *krzak, krzew*. Jednoznačně nářeční výraz je nejbliž p. verzi slova s českým významem keř. Dochází pouze ke změně /o-a/.
27. **kszeft** čes. *kšeft*, p. *handel, geszeft*. V tomto případě se setkáváme s výrazem, jenž polština přejala z němčiny (*Das Geschäft*) a v podobném tvaru jej také využívá. Ve češtině má jistý stylotvorný příznak, avšak v nářečí se to s určitostí nedá říct. Proto jsou si svou formou nejbliž čes. a nářeční forma slova u nichž proběhla změna pouze v grafickém zápisu, kdy slovo v nářečí je přepsáno pomocí polského grafického systému.

28. **kumin** čes. *komín*, p. *komín*. U slova *kumin* došlo jak k hláskové změně /u-o-o/, tak také ve vztahu k verzi podle spisovné češtiny ke ztrátě kvantity /i-í/.
29. **kyrdel** čes. *hejno*, *stádo*, p. *kierdel*. Toto slovo v českém prostředí není v žádné podobné formě známé (a existovalo v češtině staré). Svou formou se nářeční podoba blíží polské podobě slova, u které proběhly tato změna /y-ie/ a vzniklo tak slovo v nářečí.
30. **lyk** čes. *lék*, p. *lekarstwo*, *lek*. Zde došlo k vokalické změně /y-é-e/.
31. **marmeláda** čes. *marmeláda*, p. *marmolada*. Ve vztahu ke spisovné češtině dochází pouze ke ztrátě kvantity, ale ve vztahu ke spisovné polštině dochází k hláskové změně /e-o/.
32. **miod** čes. *med*, p. *miód*. Polská a nářeční podoba se vlivem hláskových změn vzdálila od předpokládané praslovanské podoby slova více než podoba česká.
33. **miynso** čes. *maso*, p. *mięso*. U tohoto slova je snaha o zaznamenání fonetického přepisu z p. slova za pomoci kombinace vokálu a konsonantu, tak aby byla zachována nosová výslovnost hlásky /yn-ę/.
34. **mlyko** čes. *mléko*, p. *mleko*. Blízkost všech forem slova je patrná ve všech třech jazykových kódech, až na změnu hlásky v nářeční podobě slova *mlyko* /y-é-e/.
35. **mónter** čes. *montér*, p. *monter*. Totožnost všech tří forem slova (čeština, „ponaszymu“, polština) je zde patrná, slova se liší pouze ve výslovnosti, kdy následně zjistíme, že došlo (ve vztahu k p. verzi) k zachování výslovnosti pomocí nosovky /ó-o-o/ a (ve vztahu k čes. verzi) ke ztrátě kvantity.
36. **mónterki** čes. *montérky*, p. *ubranie robocze*. Toto slovo vzniklo podle čes. slova *montérky*, a tak české slovo podstoupilo následující změny /ó-o/, /e-é/ a /i-y/.
37. **możliwosc** čes. *možnost*, p. *możliwość*. Výslovnost slova v polštině a nářečí je totožná, pouze pravopis u slova v nářečí je zvolený spíše podle autora než nějakého pravidla, /scz-śc/.
38. **nadzieja** čes. *naděje*, p. *nadzeja*. U slova *nadzieja* došlo k měkčení (palatalizaci), stejně jako u českého slova, u slova v polštině však ne – /ie-ě-e/.

39. **nimoc** čes. *nemoc*, p. *choroba*. Zde je snaha pomocí bohemismu vytvořit polský výraz za pomoci změny /i-e/, ale vzniká tím pouze nářeční výraz, který nemá žádné společné vlastnosti s polským.
40. **patalia** čes. *patálie*, p. *kłopot* (expresivně), *utrapienie*. K porovnání změn /a-á/ –ztráta kvantity a /a-e/ – úženi dochází mezi výrazem v nářečí a českým spisovným výrazem, jež mají velkou podobnost formy.
41. **piekorz** čes. *pekař*, p. *piekarz*. V tomto případě se jedná o blízkost polské formy a formy slova v nářeční podobě u nichž dochází ke změně /o-a/.
42. **pierzina** čes. *peřina*, p. *pierzyna*. Zde se jedná pouze o zápis a výslovnost /i-y/.
43. **pogan** čes. *pohan*, p. *pohanin*. Za změnu, která proběhla mezi čes. výrazem a výrazem v nářečí /g-h/ může raně historický vývoj jazyka.
44. **pokolyni** čes. *pokolení*, p. *pokolenie*. Následující případ zaznamenává více proměn zkoumaných forem slova: /y-e-e/ a změna finálního tvarotvorného formantu /i-í-ie/.
45. **polywka** čes. *polévka*, p. *zupa*. Jednoznačně slovo v nářečí lze označit za bohemismus, tedy slovo, které bylo přejato z čes. jazyka. Je sice zapsáno pomocí polského grafického systému a proběhla v něm změna /y-é/, ale polštině je tento výraz cizí.
46. **pómóc** čes. *pomoc*, p. *pomoc*, *ratunek*. I přesto, že slovo v nářečí má oporu jak v p., tak i v čes. formě, zaměřím se na formu jeho výslovnosti, která je diferenciacním rysem (pu^omu^oc – zní hlavně hlásky /p – m – c/ a /u^o/ se už ani nevysloví), /ó-o-o/.
47. **potóczek** čes. *potůček*, p. *potoczek*. Opět zde hrají roli /ó-o/, které není tak četně v p. využíváno, jak v nářečí „ponaszymu“, /ó-ů-o/.
48. **prószek** čes. *prášek*, p. *proszek*. Obdobný případ jako u předešlého slova, /ó-á-o/.
49. **prowda** čes. *pravda*, p. *prawda*. Blízkost čes. a p. výrazu nijak nebrání změně /o-a-a/.
50. **prziroda** čes. *příroda*, p. *przyroda*. Blízká forma slova, rozdíly v grafickém zápisu /rz-ř/ a dále změny u hlásek /i-y/.
51. **przistanek** čes. *autobusová, železniční zastávka*, p. *przystanek*. V češtině došlo k multiverbizaci a výsledek je zcela odlišný, ale co se týče nářečí a polského jazyka, tak tyto dvě formy se liší pouze v případě /i-y/.

52. **prziszłość** čes. *budoucnost*, p. *przyszłość*. V tomto případě česká verze vůbec nekoresponduje se zbylými, které se liší pouze v /i-y/.
53. **ptok** čes. *pták*, p. *ptak*. Základ slova zůstává u všech tvarů stejný, změnou prochází pouze vokalická část /o-á-a/.
54. **ptoszek** čes. *ptáček*, p. *ptaszek*. Jedná se o deminutivum předchozího slova *ptok/pták/ptak* a změny jsou v tomto případě shodné /o-á-a/.
55. **refleks** čes. *reflex*, p. *refleks, odruch*. Jak u polské formy, tak i formy v nářečí slova *refleks/reflex* dochází k fonetickému zápisu slova, v češtině je zachovávaný původní tvar.
56. **rzemieśnik** čes. *řemeslník*, p. *rzemieśnik*. I přes zdánlivou podobnost je vidět lehkou odlišnost české verze od ostatních. Dochází zde ke změnám jak grafickým, tak i fónickým. Pokud se tedy zaměříme na verzi v nářečí a p., registrujeme změnu /y-e/ a elizi konsonantu /l/.
57. **skura** čes. *kůře*, p. *skóra*. Blízkost slova v nářečí a v polském spisovném jazyce má jednu vzájemnou odlišnost. U vokalické části se mění /u-ó/.
58. **ślószność** čes. *slušnost*, p. *slusznosc*. I přes podobu všech tří částí jsou si nejbliž p. s nářeční formou. Změna je pouze u /ó-u/.
59. **ślózba** čes. *služba*, p. *sluzba*. Stejný případ jak u předchozího slova se stejnou změnou /ó-u/.
60. **spotkani** čes. *setkání*, p. *spotkanie*. Totožné polské a nářeční formy slova, až na jejich zakončení (tvarotvorý formant) /i-ie/.
61. **stolorz** čes. *truhlář*, p. *stolarz*. Tato změna dokumentuje, jak jsou tvořena slova ve slovní zásobě, užívané na území polsko-českého smíšeného pruhu. Jedná se o vokalickou změnu /o-a/, patrnou v příponě.
62. **strómek** čes. *stromek* (deminutivum), p. *drzewo, choinka* (vánoční). Výraz je blízký čes. jazykovému kódu a p. forma je úplně odlišná. Rozdíl mezi čes. a nářeční formou je jen /ó-o/.
63. **stróna** čes. *strana*, p. *strona*. Forma slova až na vnitřní hláskovou změnu stejná, pouze dochází ke změně /ó-a-o/.
64. **szetrzyni** čes. *šetření*, p. *oszczędzanie*. V tomto případě se jedná o bohemismus, kdy použitím polského grafického zápisu a po pár fonetických změnách /y-e/, /i-í/ vzniká další slovo, které je využíváno v nářečí

polsko-českého smíšeného pruhu. Podobný základ jako v polské podobě slova dříve prokazatelně existoval i na Moravě (viz příjmení *Ošťádal/Oščádal*).

65. **szklónka** čes. *sklenka, sklínka*, p. *szklanka*. Vokálníká proměna ve slově je různorodá. Pouze v českém jazyce má dvě formy /e-í/, zbývající dvě varianty se liší polskou formou zápisu a mezi sebou mají ještě rozdíl /ó-a/.
66. **szpyrytus** čes. *špiritus*, p. *spirytus*. Pod pojmem se skrývá název lihoviny. Opět je zvolený grafický zápis typický pro p. jazyk a u vokálníké stránky došlo ke změně z tvrdého na měkké /y-i/.
67. **teściowo / teściowy** čes. *tchyně/tchán*, p. *teściowa/teść*. U těchto slov, vyjadřující příbuzenské vztahy, dochází pouze ke změně tvarotvorných formantů /o-a/ a /iowy-0/.
68. **tróhła** čes. *truhla*, p. *skrzynia*. Slovo tróhła prošlo dvěma změnami ve vztahu k českému slovu: /ó-u/ a /ł-l/.
69. **trowa** čes. *tráva*, p. *trawa*. U hlásek /o, ó/ není vždy v polsko-českém nářečí jasná výslovnost ani pravidlo, které z /o, ó/ napsat. Výběr závisí na úzu jednotlivce. Ale v tomto případě došlo k následující změně /o-á-a/.
70. **wieczór** čes. *večer*, p. *wieczor*. Další z častých změn, které mají vysokou frekvenci, /ó-o/.
71. **wieszok** čes. *věšák*, p. *wieszak*. Výslovnost je u polské a české verze slova stejná. Liší se pouze formou zápisu (p. a čes.), kdy v slovo v nářečí má blíž k polštině. /o-á-a/
72. **zapómoga** čes. *podpora*, p. *zapomoga*. V tomto případě jsou si nejbliž formou, opět jako z velké části slov v této kategorii, polská a nářeční verze, u kterých proběhla pouze tato změna /ó-o/.
73. **zdrowi** čes. *zdraví*, p. *zdrowie*. Všechny tři formy slova jsou si podobné ve svém základu. Vokálníký systém však nezůstal bez změn /o-a-o/ a /i-í-ie/.
74. **zómek** čes. *zámek*, p. *zamek*. Stejně jako v češtině je toto slovo mnohovýznamové. Ve slově došlo k následujícím změnám /ó-á-a/.

ZÁVĚR

Na počátku této práce jsem si položila otázku, zdali má psaná podoba zkoumaného nářečí blíže ke spisovné polštině nebo spisovné češtině. Proto bylo nutné popsat vymezené geografické území a zjistit historické spojitosti na území polsko-českého smíšeného pruhu. Následně charakterizovat nářečí jako jazykový kód a zároveň obeznámit se mezi rozdíly polštiny a češtiny. Výhodou mi bylo setkání s paní Evou Szczerbovou, autorkou fejetonů, které byly mými zkoumanými materiály, jako zdroj psané a jistě i stylizované podoby nářečí. Měla jsem tedy možnost poznat autorku a také okolnosti, které ovlivňují vznik článků a její jazykovou situaci.

V praktické části jsem následně provedla kvantitativní analýzu, kdy mým cílem bylo získat odpověď na původní otázku. Prostředkem k tomu mi bylo vytvoření glosářů. Tvorba glosáře vytvořeného ze substantiv a jeho následné rozdělení do čtyř kategorií (1. kategorie – slova která nemají formální obdobu ani v češtině ani v polštině; 2. kategorie – slova která mají formální obdobu v jednom z jazyku; 3. kategorie – slova která formální obdobu mají ale významově se liší; 4. kategorie – slova, která mají formální obdobu, ale s nějakou variací), byla nezbytnou součástí této práce. Tímto způsobem bylo možné pozorovat vzájemné vztahy mezi formami spisovné češtiny a polštiny a nářečím. Navíc u jednotlivých substantiv použitých v nářečí jsou připojené jak ekvivalenty ve spisovné češtině, tak i ve spisovné polštině, a navíc pokud je nutné, uvádím i poznámky z odborné literatury, popřípadě se snažím opsat význam vlastními slovy nebo za pomoci jazykových příruček.

Z provedené analýzy a následně vytvořených glosářů vyplývá, že psaná podoba nářečí užívaného na území polsko-českého smíšeného pruhu, konkrétně Těšínského nářečí, tzv. „ponaszymu“, má velice blízko svou grafickou podobou k polštině. Jednoznačným důvodem je používání polské transkripce u slov psaných v nářečí a v češtině. V lexikální zásobě převažují slova z polského lexika. Vysoké zastoupení však také mají substantiva tzv. čistě nářeční, neboli taková slova, která nemají formální podobu ani v češtině ani v polštině. Nejmenší zastoupení ve výsledcích analýzy měla čeština.

Ve výsledku vybraná substantiva je možné označit jádrem komunikace v nářečí. Většina slov je srozumitelná pro obyvatele českého Těšínska a blízkého okolí,

popřípadě je znají pod mírnou obměnou. Také se ukazuje rozmanitost a bohatství lexika. Slovní zásoba takto vymezená zahrnuje z velké části slova, které jsou pro běžnou komunikaci důležitá a mají v ní velké zastoupení, navíc jsou často spojená s frazeologismy, rčeními či příslovími, které se v místní mluvě četně vyskytují. Mezi vyexcerpovanými slovy se nejčastěji nachází slova týkající se domácnosti, zaměstnání, průběhem a popisem denního života a zájmu o okolní svět (jakožto technický, tak i ve významu přírody). Navíc zde patří i slova méně užívaná, starší, která popisují různá starší řemesla, práce, zájmy, předměty, dále slova zdobnělá, zhrubělá, vulgární, dětské mluvy, nadávky a další, které taktéž spojené s regionem.⁴⁵ Což také potvrzuje ve své publikaci *Východolašská nářečí* Adolf Kellner.

Pro další rozšíření práce by bylo vhodné zaměřit se na další slovní druhy v kombinaci s více texty různých autorů, provést porovnání a zaznamenat možné varianty zápisu slov. V tomto ohledu totiž shledávám svou závěrečnou bakalářskou práci za příliš subjektivní a jednosměrně zaměřenou pouze na jeden typ textu od jednoho autora.

⁴⁵ KELLNER, Adolf. *Východolašská nářečí*. Brno: V komisi nakladatelství Melantrich, 1949, XII, str. 123.

Anotace

Jméno a příjmení autora: Pavla Zemanová

Název fakulty: Filozofická fakulta

Název katedry: Katedra bohemistiky

Název práce česky: Nářečím psané fejetony v novinách Hutník: lexikální rozbor

Název práce anglicky: Columns written in dialect in newspaper Hutnik: lexicological analysis

Vedoucí práce: PhDr. Ondřej Bláha, Ph.D.

Počet znaků: 78 155

Počet příloh: 4

Počet titulů použité literatury: 18

Počet internetových zdrojů: 6

Klíčová slova: polsko-český smíšený pruh, psaná forma nářečí, dialektologie, slovní zásoba, lexikální analýza, substantiva, fejetony

Key words: Polish-Czech mixed band, written dialect form, dialectology, vocabulary, lexical analysis, nouns, fejetony

Anotace bakalářské práce

Tato bakalářská práce se zabývá jazykovým rozbohem 48 fejetonů z třineckého týdeníku Hutník, které jsou psané v nářečí užívaném na území polsko-českého smíšeného pruhu. Cílem této práce je charakterizovat autorův kód, jako psanou podobu nářečí. Dále vytvořit glosář substantiv a zhodnotit jejich vztah ke spisovné polštině a spisovné češtině za pomoci českých i polských jazykových příruček. U slov čistě nářečních je navíc provedeno srovnání s publikacemi Adolfa Kellnera a s Českým jazykovým atlasem. Práce taktéž obsahuje teoretickou část, ve které jsou zpracované informace z odborné literatury a rozhovor s Evou Szczerbovou, autorkou fejetonů.

Resume

This bachelor thesis deals with the language analysis of 48 columns from the *Hutník* weekly magazine, which are written in the dialect used in the territory of the Polish-Czech mixed lane. At the beginning of the theoretical part of the thesis, the information contained is from the technical literature and the interview is done with Eva Szczerbová, author of the columns.

The aim of this work is to characterize the author's code as a written form of dialect. In addition, to create a glossary of nouns and evaluate their relationship to spelling Polish and literary Czech using Czech and Polish language guides. What is more, there is a comparison with Adolf Kellner's publications and the Czech Language Atlas. A good way for clear word processing was to create four clearly defined categories into which the words were then split.

At the conclusion of the practical part, it was possible to answer the question asked at the beginning: Whether and to what extent is the written form of the dialect used in the Polish-Czech mixed lane closer to the Polish or Czech language. The result is that Polish has a very high impact on the resulting similar dialect of "ponaszymu" used in the territory of the Polish-Czech mixed lane. On the contrary, elements of Czech language and Czech words are not so numerous. It is necessary to mention that, to a high degree, the word is purely dialectical, it is the naming of objects and realities typical of the region (clothing, household equipment, pets, occupation ...). But even these words purely in the dialectical form of "ponaszymu" are recorded by Polish transcription. At the end of this work, it can be stated that Polish has a great importance in the dialect.

Seznam literatury

Knižní publikace:

BACHMANNOVÁ, Jarmila et al. Encyklopedický slovník češtiny. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2002. 604 s. ISBN 80-7106-484-X.

BASAJ, Mieczysław a Janusz SIATKOWSKI. Słownik czesko-polski. Warszawa: Wiedza Powszechna, c1991, XVI, 1116 s. ISBN 8321405754.

BĚLIČ, Jaromír. Nástin české dialektologie: vysokošk. učebnice. 1. vyd. Praha: SPN, 1972. 463 s. Vysokoškolské učebnice.

BOGOCZOVÁ, Irena a BORTLICZEK, Małgorzata. Jazyk příhraničního mikrosvěta: (běžná mluva Těšíňanů v ČR) = Język przygranicznego mikroświata: (mowa potoczna mieszkańców Zaolzia). Vyd. 1. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, 2014. 206 s. ISBN 978-80-7464-696-6.

BOGOCZOVÁ, Irena. Typologicky relevantní rozdíly mezi polštinou a češtinou jako zdroj jazykové interference. Vyd. 1. Ostrava: Ostravská univerzita, 2001. 264 s. Spisy Filozofické fakulty Ostravské univerzity; 140/2001. ISBN 80-7042-593-8.

Slovník spisovné češtiny pro školu a veřejnost. 2., opr. a dopl. vyd. Editor Vladimír MEJSTŘÍK, editor František DANĚŠ, editor Jaroslav MACHAČ, editor Josef FILIPEC. Praha: Academia, 1994c, 647 s. ISBN 8020004939.

DAVIDOVÁ, Dana. Mluvená čeština na Moravě. Vyd. 1. Šenov u Ostravy: Tilia, 1997. 171 s. Spisy Filozofické fakulty Ostravské univerzity; čes. 106. 1997. ISBN 80-7042-478-8.

DOKOUPIL, Lumír a kol. Kulturněhistorická encyklopedie Slezska a severovýchodní Moravy. Vyd. 1. Ostrava: Ústav pro regionální studia Ostravské univerzity, 2005. 2 sv. ISBN 80-7368-024-6.

KELLNER, Adolf. Úvod do dialektologie. 1. vydání. Praha, 1954.

KELLNER, Adolf. Východolašská nářečí. Brno: V komisi nakladatelství Melantrich, 1946, xxiv.

KELLNER, Adolf. Východolašská nářečí. Brno: V komisi nakladatelství Melantrich, 1949, XII.

LIPOWSKI, Jaroslav. Roz widzieli strasne łognie ku Ciantoryi... Vyd. 9 Wrocław: TART, 1992. 147 s. Uniwersytet Wrocławski – Centrum Badań Śląskoznawczych i Bohemistycznych.

LOTKO, Edvard. Synchronní konfrontace češtiny a polštiny: (soubor statí). 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého, 1997. 152 s. ISBN 80-7067-739-2.

MILERSKI, Władysław. Zachodniocieszyński słownik gwarowy. Czeski Cieszyn. Polski Związek Kulturalno-Oświatowy w Republice Czeskiej, 2009. ISBN 978-80-872 81-02-4.

MURYC, Jiří. Obecné a specifické rysy polsko-české jazykové interference na českém Těšínsku. Vyd. 1. Ostrava: Ostravská univerzita, Filozofická fakulta, 2010. 168 s. Acta Facultatis philosophicae, Universitas Ostraviensis; č. 231/2010. Polonistické disertační práce. ISBN 978-80-7368-932-2.

REJZEK, Jiří. Český etymologický slovník. Voznice: Leda, 2001, 752 s. ISBN 80-85927-85-3.

SZYMECZEK, Józef, ed. Poles in the Czech Republic. Ed. 1st. Ostrava: University of Ostrava, 2013. 103 s. ISBN 978-80-7464-318-7.

Těšínské Slezsko: výběr příspěvků z mezinárodní konference "Těšínské Slezsko – historie a současnost ve společné Evropě" konané dne 15.5.2008 v Českém Těšíně = Śląsk Cieszyński: wybór referatów międzynarodowej konferencji "Śląsk Cieszyński - historia i współczesność we wspólnej Europie", która odbyła się w dniu 15.5.2008 w Czeskim Cieszynie. 1. vyd. Český Těšín: Muzeum Těšínska, 2008. 83, 87 s. ISBN 978-80-86696-08-9.

Internetové zdroje:

ČESKÝ JAZYKOVÝ ATLAS. ČESKÝ JAZYKOVÝ ATLAS [online]. Copyright © 2012 [cit. 18. 06. 2017]. Dostupné z: <http://cja.ujc.cas.cz/>

INTERNETOVÁ JAZYKOVÁ PŘÍRUČKA. Internetová jazyková příručka [online]. Copyright © [cit. 27. 02. 2017]. Dostupné z: <http://prirucka.ujc.cas.cz>

KLUSKOVÁ, Lucie. Jazyková komunikace dětí a mládeže v česko-polském smíšeném pruhu. Brno, 2007. 34 stran. Magisterská diplomová práce. Masarykova univerzita. prof. PhDr. Marie Krčmová, CSc. Dostupné z: <http://is.muni.cz>

KLUSKOVÁ, Lucie. Proměny lexika běžné mluvy v česko-polském smíšeném pruhu. Brno, 2009. 92 stran. Magisterská diplomová práce. Masarykova univerzita. prof. PhDr. Marie Krčmová, CSc.

SŁOWNIK JEZYKA POLSKIEGO PWN. Słownik języka polskiego PWN [online]. [cit. 27. 2. 2017] Dostupné z: <http://sjp.pwn.pl/>.

FEJETONY Z TÝDENÍKU HUTNÍK [online]. Copyright © [cit. 20. 06. 2017]. Dostupné z: http://www.trz.cz/pdf/TrineckyHutnik_01_16.pdf (01-51 je označení pro číslo vydání).

Přílohy

Seznam zkratk

Mapy

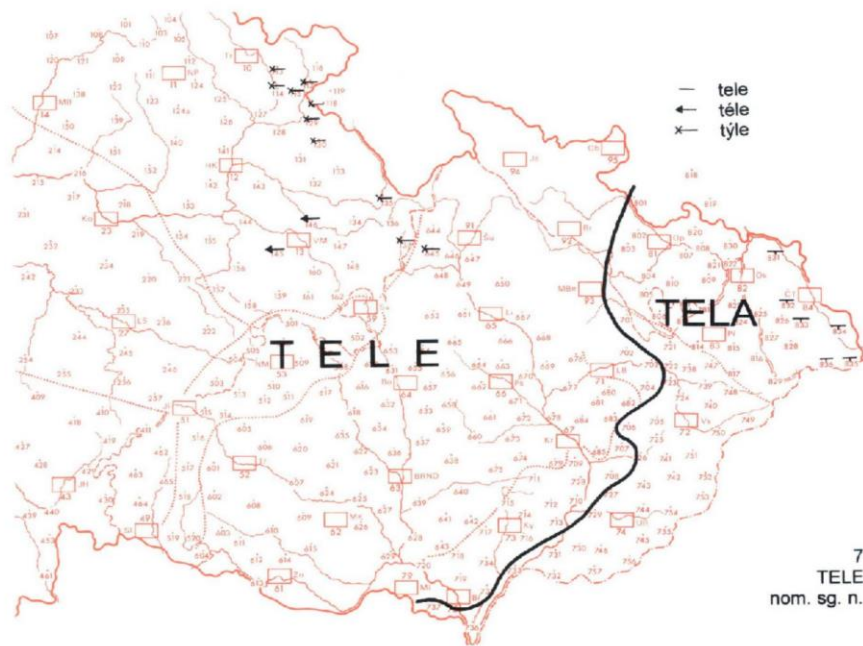
Rozhovor s Ewou Szczerbovou (viz příloha na CD)

50 fejetonů (viz příloha na CD)

Seznam použitých zkratk

č.	číslo
čes.	český
mj.	mimo jiné
např.	například
p.	polský
str.	strana
obr.	obrázek
apod.	a podobně
tj.	to je
ČJA	Český jazykový atlas

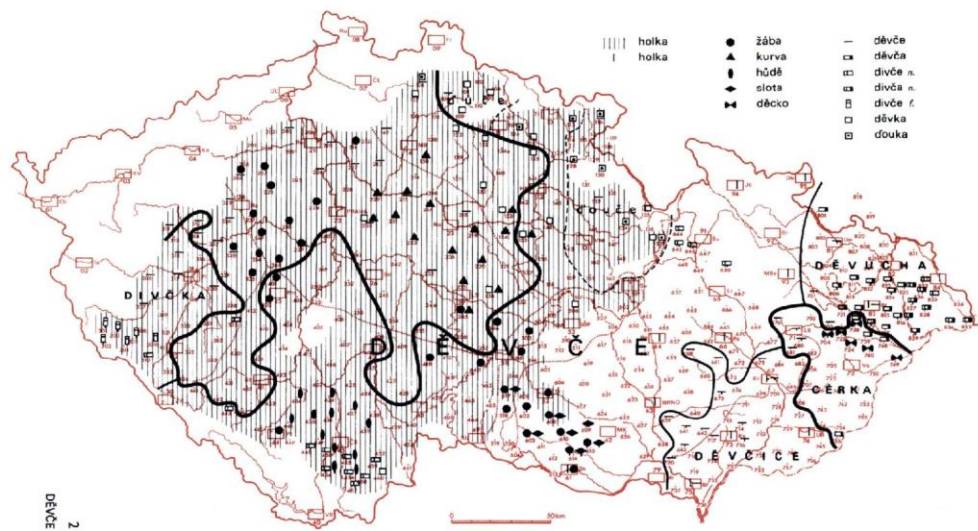
Mapy

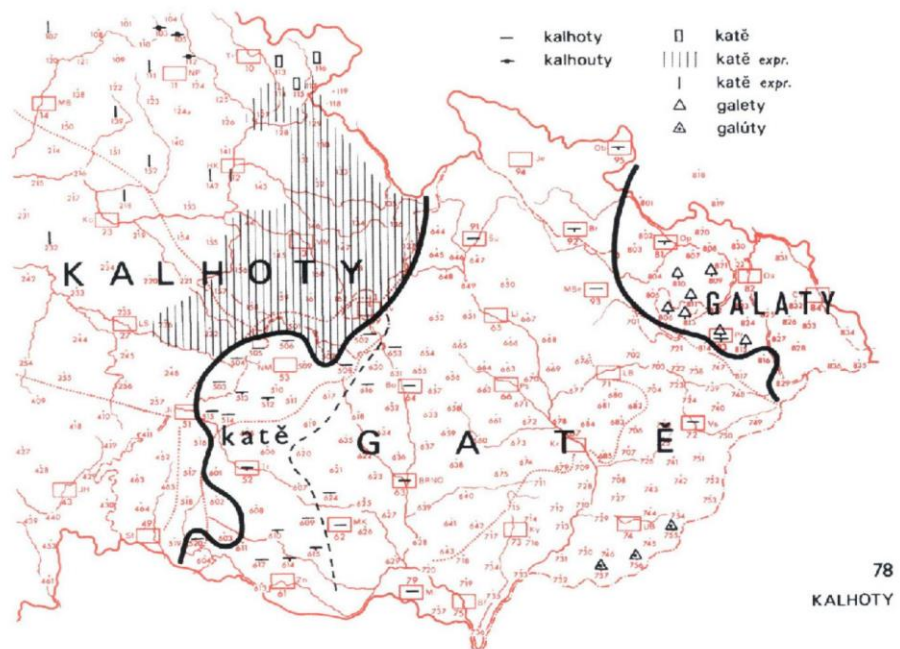
tele (obr. 1)

žebřínák (obr. 2)

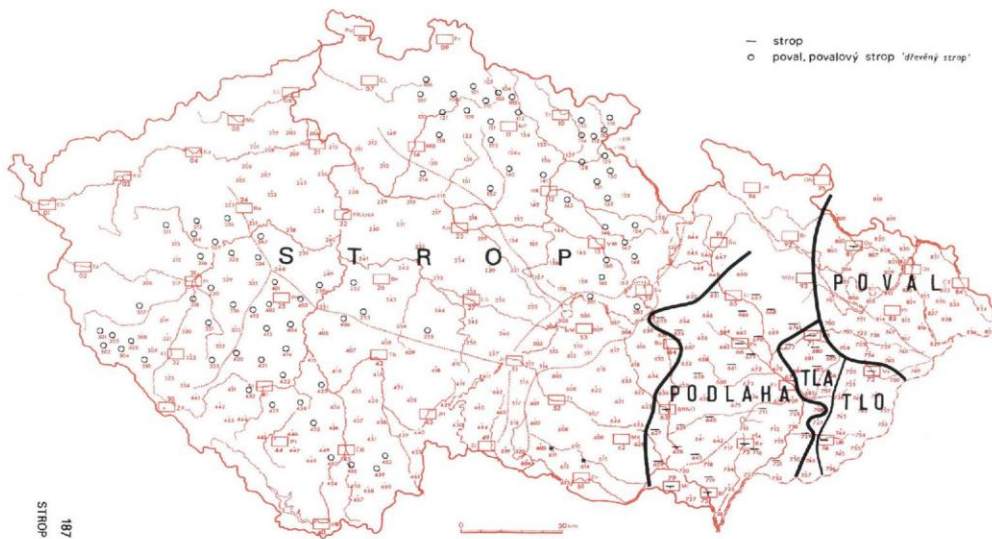
dívka (obr. 3)

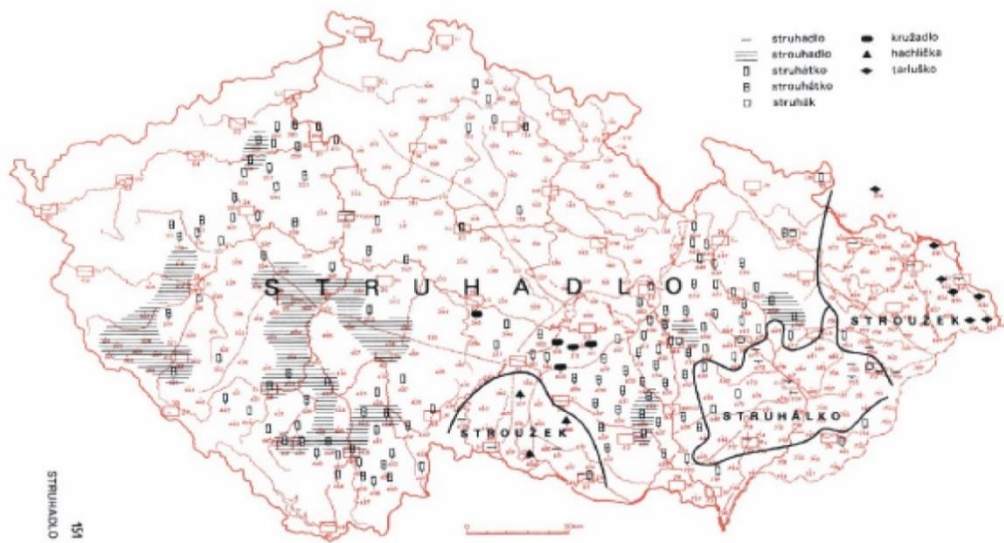
kalhoty (obr. 4)

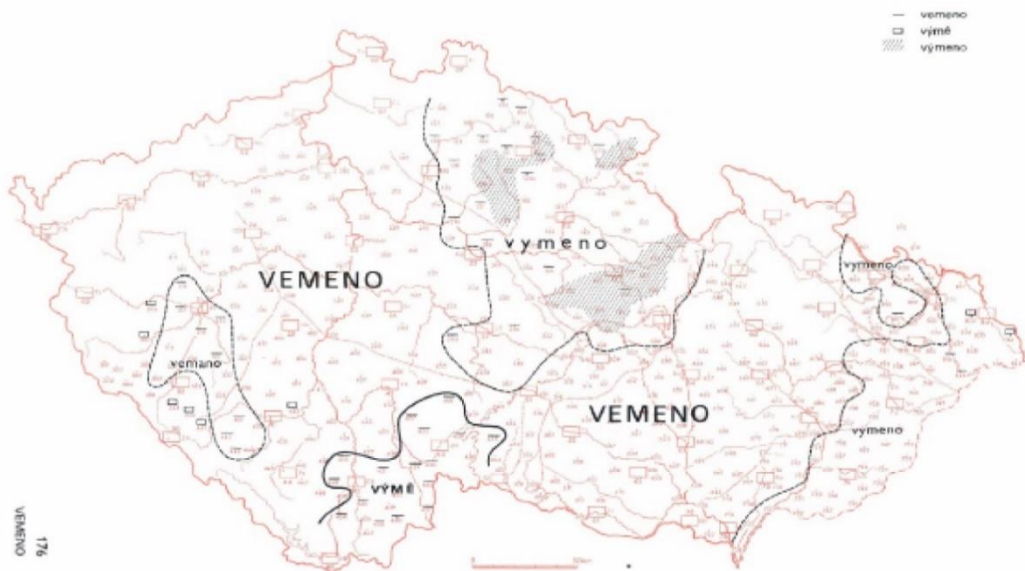
hřbitov (obr. 5)

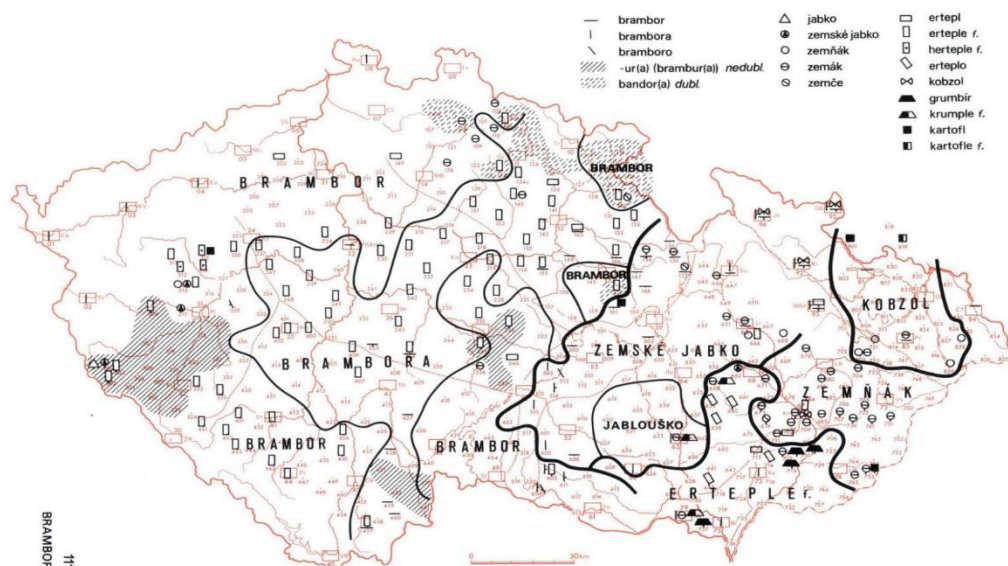
strop (obr. 6)

struhadlo (obr. 7)

vemeno (obr. 8)

brambor (obr. 9)

Mapy v přílohách jsou použity z Českého jazykového atlasu.⁴⁶⁴⁷⁴⁸⁴⁹

⁴⁶ ČESKÝ JAZYKOVÝ ATLAS. ČESKÝ JAZYKOVÝ ATLAS [online]. [cit. 18. 6. 2017] Dostupné z: <http://cja.ujc.cas.cz/CJA1/>. (dívka – str. 69, kalhoty – str. 187, strop – str. 355, struhadlo – str. 297)

⁴⁷ ČESKÝ JAZYKOVÝ ATLAS. ČESKÝ JAZYKOVÝ ATLAS [online]. [cit. 18. 6. 2017] Dostupné z: <http://cja.ujc.cas.cz/CJA2/>. (hřbitov – str. 413)

⁴⁸ ČESKÝ JAZYKOVÝ ATLAS. ČESKÝ JAZYKOVÝ ATLAS [online]. [cit. 18. 6. 2017] Dostupné z: <http://cja.ujc.cas.cz/CJA3/>. (žebříňák – str. 289, vemenó – str. 403, brambor – str. 269)

⁴⁹ ČESKÝ JAZYKOVÝ ATLAS. ČESKÝ JAZYKOVÝ ATLAS [online]. [cit. 18. 6. 2017] Dostupné z: <http://cja.ujc.cas.cz/CJA4/>. (tele – str. 55)